Bon voyage, Majesteit!

Willem Oltmans

bron
Willem Oltmans, *Bon voyage, Majesteit!* Papieren Tijger, Breda 1995

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/oltm003bonv01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

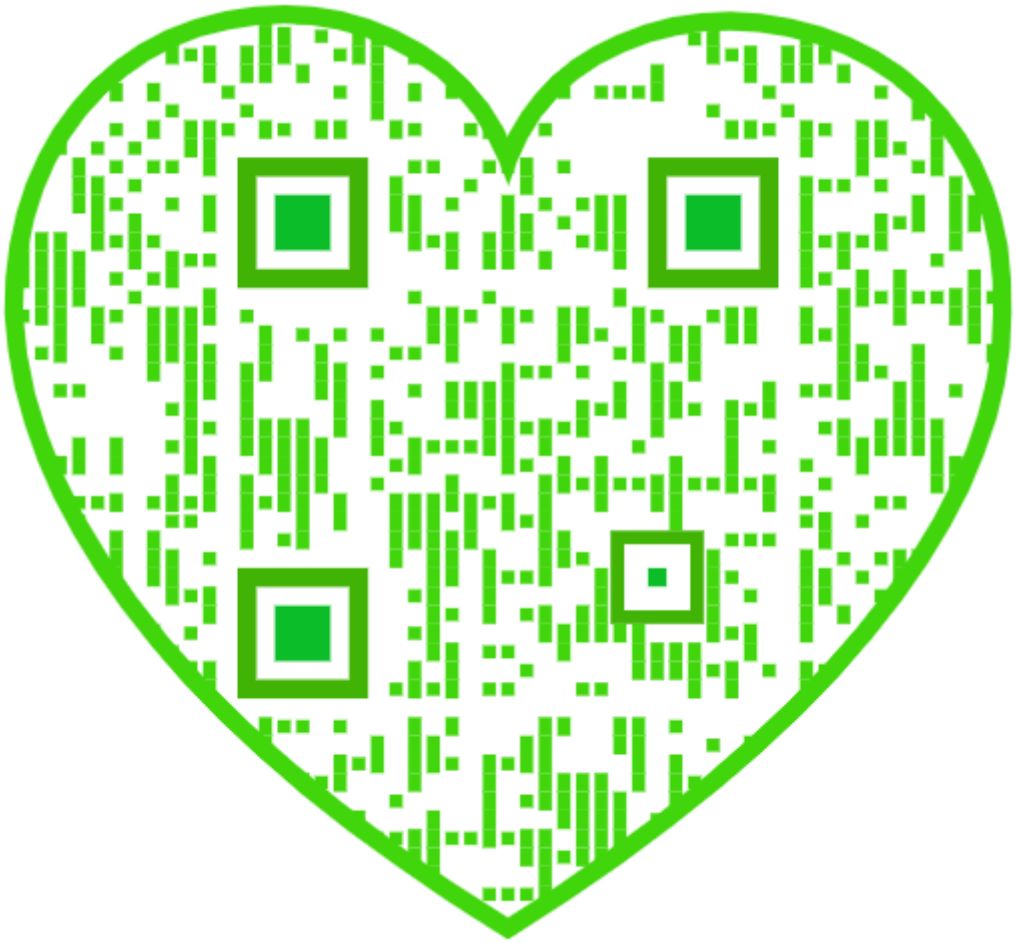

Bon Voyage, Majesteit!

‘Wanneer we ons bezinnen op de gruwelijkste volkerenmoord in de geschiedenis ontkomen we niet aan een diep gevoel van schaamte’, zei hare majesteit de koningin op 5 mei 1995 bij de 50-jarige herdenking van de capitulatie van Nazi-Duitsland. Ook in dit late uur lijken Europese vorsten en staatslieden Europa nog altijd als het centrum van de wereld te beschouwen. Bloedbaden zijn nauwelijks een Europese primeur. In Indonesië heeft tussen 1965 en 1970 de grootste volkerenmoord uit de geschiedenis van de archipel plaats gevonden. Hoever reikt het Europese schaamtegevoel?

Zoals Adolf Hitler uiteindelijk verantwoordelijk was voor het door Beatrix aangekaarte bloedbad in Europa, zo zijn de Verenigde Staten, de CIA en generaal Suharto, die werd omgekocht en hoogverraad pleegde, verantwoordelijk voor de massale slachtpartij welke in Indonesië heeft plaats gehad. Wanneer hare majesteit nu dus zegt: ‘Er is voor deze schandvlek op onze beschaafde wereld geen verontschuldiging, waar de waardigheid van de medemens met voeten wordt getreden, is ook de onze in geding’, dan rijst de beklemmende vraag, waar ligt voor Beatrix de grens van ‘de medemens’? Eindigt deze bij Europa? Of is het vermoorden van honderdduizenden onschuldigen in Indonesië, zoals Suharto geeft gedaan, een even mensonterende schandvlek, dan wat in Europa gebeurde? De koningin is voornemens op 21 augustus aanstaande een staatsbezoek aan deze massamoordenaar te gaan brengen. Ik denk dat hare majesteit zich vergist en dat de staatslieden, die haar dit hebben geadviseerd zich ten diepste zouden moeten schamen.

Met de komst in 1596 van vier notedoppen onder aanvoering van Cornelis de Houtman nabij Bantam begon formeel de Nederlandse bezetting van Indië. Zelf moesten wij bij de vrede van Münster in 1648 nog onze soevereiniteit door Spanje erkend krijgen. Op 5 mei loofde Beatrix de moed van de strijders tegen nationaalsocialisme en fascisme. Voor Indonesiërs waren de soldaten, die koningin Wilhelmina en koningin Juliana naar Indonesië zonden na drie eeuwen van overheersing slechts terugkerende bezetters. En wanneer hare majesteit in 1995 spreekt over de moed van strijders tegen onrecht, geldt dit dan ook voor het Indonesische verzet tegen de Nederlandse bezetters van Indië? Zoals Wilhelmina de tegenstand gedurende vijf jaar bezetting tegen Duitsland leidde, zo stond Sukarno van 1925 tot 1945

aan het hoofd van de strijd tegen Nederlandse overheersing, die reeds drie eeuwen had aangehouden. Op Java ging het niet om een 80-jarige oorlog maar om een 300-jarige oorlog. Maar Eurocentrisch als wij denken en voelen hebben wij dit gevecht om de vrijheid van Indië nooit door Indonesische ogen willen zien.

Wanneer Beatrix de huidige generatie wijst op 'de plicht ons met overtuiging in te zetten voor het behoud van alles wat de mensenrechten en de werking van de democratie waarborgt', dan spreekt zij uitdrukkelijk tot de Nederlandse jeugd. Maar in Indonesië wonen honderdmiljoen jongeren, die ná het verraad door Suharto werden geboren. Hoe geloofwaardig is hare majesteit wanneer zij hier de jeugd wijst op de onvervangbare waarde van het individu en het respecteren van het leven van één mens, wanneer zij vervolgens een visite gaat afsteken bij een man, die het bloed van zovele ontelbare landgenoten aan diens handen heeft? Welk signaal geeft het symbool van het Huis van Oranje af, dat voor vrijheid en democratie staat, door zich te encanailleren met de Indonesische Hitler?

Er bestaat geen twijfel over, dat de koninklijke rede van 5 mei 1995 in de annalen der historie zal worden opgetekend als misschien de meest betekenisvolle rede ooit door een regerend monarch van Oranje uitgesproken. De voormalige premier Ruud Lubbers liet gedurende de eerste vijftien jaar van haar regeerperiode de koningin de ruimte tot het doen van persoonlijke uitspraken. Die traditie wordt kennelijk door Wim Kok voortgezet. Het definitieve besluit tot de reis naar Indonesië in 1995 is door het kabinet Kok genomen. Lubbers had ongetwijfeld ook internationale allure. Kok is een ras binnenland-premier, die over wat er in de wereld te koop is nauwelijks, en wat er vandaag in Indonesië speelt in het geheel niet, op de hoogte is. Ergo: het besluit om de koningin naar Indonesië te sturen is een ramp. De inhoud van haar jongste rede op 5 mei heeft velen verrast en verblijd, maar brengt Beatrix ook in praktijk wat zij predikt?

In 1994 sprak hare majesteit in haar gebruikelijke kerstrede over de bezettingsjaren en over wie *goed* en wie *fout* was geweest. Verzet tegen de Nazi's was goed. Collaboratie met of capitulatie voor de fascisten was *fout*. De koninklijke baby heeft zelf de Tweede Wereldoorlog veilig in Canada doorgebracht, dus zij moet zich deze wijsheid gaandeweg eigen hebben gemaakt. De prinses ontving voor haar komende hoge taak een brede opleiding. Zij las altijd veel, kan uitstekend luisteren, interesseert zich voor nationale en internationale vraagstukken en kent haar dossiers. Dus nu zij koningin is geworden, blijkt het niet eenvoudig haar iets op de mouw te spelden. In het *NRC Handelsblad* is er zelfs op gewezen, dat zich feitelijk op het paleis Noordeinde een koninklijke schaduw-regering bevindt. De hedendaagse politieke speelplaats aan het Binnenhof kan uitstekend een strenge bovenmeesteres gebruiken.

Toch is er deze keer iets mis gegaan. De regering Kok heeft de vorstin opgedragen om op 21 augustus 1995 namens ons allen een staatsbezoek aan Indonesië te gaan brengen. Dit is *fout*. Zij, die de oorlog en Nazi-terreur van nabij hebben meegemaakt, zoals ik, blijken een scherpere blik te bezitten op varianten van Adolf Hitler dan de huidige koningin. Hare majesteits gastheer is een coup-generaal, die aan het hoofd staat van een fascistische politiestaat. Suharto is verantwoordelijk voor een massa-slachting van één miljoen Indonesiërs. Hij liet zonder enige vorm van proces honderdduizend patriotten oppakken en naar concentratiekampen, als het verafgelegen eiland Buru, brengen. Hij zond zogenaamde vliegende brigades de straten van de steden op om lastige elementen op te ruimen. Hij zou in de achtentwintig jaar, dat hij president is niet alleen de grootste massamoordenaar, maar ook de grootste corruptor uit de Indonesische geschiedenis worden.

Het is dus *fout* dat de vorstin van Oranje, het symbool voor vrijheid, fatsoen en gerechtigheid, van de regering de opdracht heeft gekregen deze Pol Pot van Indonesië een officieel bezoek namens ons allen te gaan brengen. Het zou *goed* zijn indien hare majesteit in augustus als andere jaren op de Middellandse Zee zou gaan spelevaren. Dan behoeft het nageslacht ook geen vraagtekens te plaatsen bij een historische blunder die moeilijk meer zal zijn uit te wissen. De koningin zei met Kerstmis eveneens, dat ons oordeel over gebeurtenissen uit het verleden al te dikwijls op wijsheid achteraf zou berusten. Ook dat gaat in dit geval niet op. Er is nog alle gelegenheid een diplomatieke reden te bedenken om deze *foute* reis af te zeggen. Beter ten halve gekeerd dan ten hele gedwaald. In 1971 hebben een aantal vooraanstaande Nederlanders en Indonesië-deskundigen een dringend beroep op koningin Juliana en prins Bernhard gedaan het ondemocratische militaire regime in Jakarta geen prestige te verlenen met hun aanwezigheid. Maar de euforie in Den Haag over het aftreden en de dood van Sukarno was dermate groot, dat het bloedbad, dat zijn opvolger onder diens aanhangers aanrichtte oogluikend, zowel op Soestdijk als aan het Binnenhof door de vingers werd gezien.

Bij het koninklijk bezoek in 1971 had het bloedbad van 1965-1967 weliswaar reeds plaats gehad, maar er werd gehoopt, dat Indonesië onder Suharto's leiding in rustiger vaarwater terecht zou komen. We zijn echter vijfentwintig jaar verder en schending van de elementaire rechten van de mens zijn langzamerhand door Suharto en zijn generaals geïnstitutionaliseerd. Nederlanders staan sedert jaren op de bres voor onrecht aan mensen door overheden gedaan. De Sovjet-Unie is in dit opzicht jarenlang een geliefd doelwit van protesterende heb-unaasten-lief horden geweest. Andrei Sacharov was hun held. Brezjnev hun boeman. Pol Pot in Cambodja was wat verder van ons bed, toch zijn veel landgenoten zich bewust, dat hij in het Aziatische koninkrijk heeft huis ge-

houden als een beest. De bijltjesdagen van Pol Pot belopen aantallen, die het bloedbad van Suharto - ook door het conservatieve blad *The Economist* geraamd op één miljoen - nog verre zouden overtreffen. Dat Suharto honderdduizenden onschuldige Sukarno-aanhangers en communisten bij een massale klopjacht aan moten liet hakken en in de rivieren liet smijten is om duistere redenen hier minder bekend geworden, zo niet vergeten.

Ik ben vorig jaar met premier Lubbers en minister Kooymans na een afwezigheid van achtentwintig jaar in Jakarta teruggekeerd. Van januari tot april 1995 heb ik in het huis van een zoon van president Sukarno een boek over zijn vader geschreven, dat momenteel in het Behasa Indonesia wordt vertaald voor publikatie aldaar. Beatrix en Wim Kok mogen dan vergeten zijn wat Suharto feitelijk op zijn kerfstok heeft, het Indonesische volk leeft als in onze bezettingstijd gedurende de Tweede Wereldoorlog. Politici worden, wanneer zij iets zeggen, wat mijnheer Suharto niet bevalt, zonder pardon uit het zogenaamde parlement gezet. Journalisten, die een onafhankelijke organisatie willen oprichten worden op bevel van de staat uit hun posities bij kranten en tijdschriften naar willekeur ontslagen. Razzia's op zogenaamde *ongewenste elementen* zijn schering en inslag. De meest elementaire rechten van de mens worden door Suharto en diens misdadige kliek van medestanders met voeten getreden. Het Indonesische volk is allerminst vergeten, dat Indonesië gebukt gaat onder een fascistische dictatuur met een geperfectioneerd genadeloos geheime-politie-apparaat. Op het eerste gezicht lijkt het dagelijkse leven zich vrij normaal te voltrekken, maar in werkelijkheid beseft iedere Indonesiër in een levensgevaarlijke politiestaat te leven.

Het is waar, dat de oude politieke gevangenen, TAPOLS, weer in de samenleving zijn teruggekeerd na soms tien jaar en langer afgezonderd en opgesloten te zijn geweest. Maar zoals Hitler de Joden een gele ster liet dragen, zo laat Suharto de identiteitspapieren van ex-Tapols met de letters E.T. stempelen, zodat zij nooit meer aan de bak zullen komen. In plaats dat de club van rijke landen, waaronder Nederland, Suharto voor genocide op gigantische schaal verantwoordelijk hield zou een westers consortium plus Japan, bekend geworden als de IGGI Club, het militaire coup-regime in Jakarta rijkelijk belonen. Jarenlang zijn miljarden dollars naar Indonesië gevloeid om de generaals de middelen te verschaffen hun macht verder uit te bouwen en de terreur over het Indonesische volk op peil te houden. Laat niemand in Den Haag of op paleis Noordeinde er in 1995 van uitgaan dat de Indonesische massa zich niet terdege bewust zou zijn door een misdadige bende te worden geregeerd. Er is een discussie geweest of de koningin op 17 augustus, de onafhankelijkheidsdag, of later zou moeten arriveren. Sicco Mansholt waarschuwde geheel terecht dat, nu het koninklijk paar besloot op 21 augustus te landen hare ma-

jesteit ‘in haar hemd kwam te staan’. Het is veel en veel erger. Door op dit moment naar Indonesië te reizen compromitteert de koningin zich voor altijd jegens het Indonesische volk. Suharto en zijn regime worden gehaat, zoals wij in de bezettingsjaren de militaire Duitse bezetting haatten. Beatrix vestigt bij de jongeren in Indonesië in ieder geval de indruk het spoor wat *goed* en *fout* is bijster te zijn.

Mijn kennis van Indonesië gaat terug naar 1956. Ik was drie jaar journalist en schreef voor *De Telegraaf* vanuit Rome. Sukarno arriveerde op zijn eerste Europese reis in Italië. Keer op keer had hij te kennen gegeven eerst naar Den Haag te willen reizen. Maar een land, dat kans ziet in 1995 nog op zijn kop te staan over het feit dat een bejaarde deserteur vaderlandse bodem heeft betreden, was er in 1956 uiteraard niet aan toe een vorstelijk onthaal voor de eerste president van Indonesië te organiseren. Sukarno zou trouwens nooit ons land aandoen. Dat mocht niet van de Haagse hoge heren.

Ongehinderd door kennis van zaken had ook ik in 1956 een uiterst negatief beeld van Sukarno. Maar gezien de die dagen toenemende spanningen tussen Jakarta en Den Haag over de kwestie Nieuw-Guinea leek het een normale journalistieke procedure hem in Rome te interviewen. Dit werd mij per telegram door hoofdredacteur J.J.F. Stokvis van *De Telegraaf* verboden. Ik sprak Sukarno natuurlijk toch en schreef er één pagina over in *Elseviers*. Deze ongehoorzame daad leverde me een permanente oorlog op met mijn voormalige werkgever. Ook in 1995 mag mijn naam niet, of slechts in ongunstige zin, in *De Telegraaf* worden vermeld. Dit is een reflectie van het nationale volkskarakter, zoals *De Telegraaf* ook het meest gelezen ochtendblad is.

De les van Italië in 1956 was dat ik me realiseerde pas een standpunt over de Indonesische problematiek te kunnen innemen wanneer ik de nieuwe realiteiten nauwkeurig zou hebben bestudeerd. Ik reisde nog in 1956 zelf naar Jakarta. Sukarno was voor mij een ander mens geworden. Wat in Holland over de man werd gezegd en geschreven had niets met de werkelijkheid te maken. Na grondige oriëntatie ter plekke berichtte ik in 1957 aan mijn kranten, de *NRC* en het *Algemeen Handelsblad* dat het door Willem Drees en Joseph Luns gevoerde beleid ten aanzien van de Papoea's op een fiasco zou uitlopen. Dit was geen wijsheid achteraf, waar hare majesteit in haar kerstrede in 1994 over sprak. Dit was een realistische analyse vooraf, zegge en schrijve vijf jaar vóór Luns met hangende pootjes de Papoea's aan Indonesië zou afdragen. ‘Je hebt gelijk’, antwoordde mij Hein Roethof, toenmalig redacteur bij de *NRC*, ‘maar je artikel kan niet in de krant want men is er hier nog niet rijp voor.’ Het was *fout* om voor de censuur van de *NRC* te capituleren. Het was *goed* om van mijn recht als burger van Nederland gebruik te maken om een adres aan de Staten Generaal te

zenden - dat door professor Pieter Drost werd geschreven - en aandacht te vragen, buiten de pers om, voor wat bezig was fout te gaan.

Landverraad brulde *De Telegraaf*. Minister Luns zond de inlichtingendiensten naar mijn kranten en liet er op wijzen dat ik staatsgevaarlijk zou zijn. En omdat vrijwel alle hoofdredacteuren in dit land als puntje bij paaltje komt in de zakken van Den Haag zitten, werd ik in Jakarta per telegram op staande voet ontslagen. Zo trok ik reeds in 1957 de rode kaart in Den Haag om de simpele reden, dat ik de waarheid wilde rapporteren.

Anderhalve eeuw geleden vestigde Multatuli in de *Max Havelaar* de aandacht op dit verschijnsel. Hij schreef dat de assistent-residenten op Java aan de controleurs meldden dat alles naar wens ging. De residenten berichtten dit aan de gouverneur-generaal en de koloniale regering in Batavia zond liefst geen onaangename tijdingen naar het moederland. Uit al deze mededelingen vooraf werd ‘een gekunsteld optimismus’ geboren in strijd niet alléén met de waarheid maar ook in strijd met de mening van de ambtenaren in Indië zelf. ‘Kortom’, aldus Multatuli, ‘de officiële berichten van de beambten aan het Gouvernement, en dus ook de daarop gegronde rapporten aan de regering in het moederland zijn voor het grootste en belangrijkste deel onwaar’.

Eigenlijk is er in 1995 weinig nieuws onder de zon. Ondanks dat men bezig is van de wereld Marshall McLuhan's *global village* te maken via communicatiesatellieten, Internet en CNN weet het brede publiek nagenoeg even weinig over de werkelijkheid van Indonesië als in de dagen van Multatuli. Onlangs tijdens een lezing voor Lions in Heerlen zei een jonge chirurg, ‘Ik ben maar een provinciaaltje: mij interesseert wat in Jakarta gebeurt geen hol’. Wanneer dan ook nog de rapporten, die de schrijftafels van Beatrix en Wim Kok bereiken even onwaar zijn als in de dagen van de koffieveilingen der Nederlandse Handelsmaatschappij, valt vrijwel onbesproken het *foute* besluit om hare majesteit naar Jakarta af te vaardigen. Toen ik in april 1995 de ambassadeur in Jakarta, Paul Brouwer, die de koningin straks gaat begeleiden, vroeg of hij van mening was dat de *NRC* de toestand in Indonesië weergaf zoals deze was, antwoordde hij spontaan ‘absoluut niet’. Zoals ik in 1956 voor dit meest gezaghebbende avondblad vergeefs uit de Indonesische hoofdstad de feiten probeerde door te seinen, zo kan de huidige correspondent zich niet permitteren zulks te doen, omdat hem in dat geval binnen de kortste keren door het Suhartoregime de deur zou worden gewezen. Het resultaat van deze deplorabele situatie is intussen wèl dat, net zoals in de dagen van Multatuli, aan de hand van ‘een gekunsteld optimismus’ het besluit is genomen het koninklijk paar op Suharto los te laten.

Indonesië bestaat in 1995 als onafhankelijke soevereine staat vijftig jaar. Het land heeft twee leiders gehad,

Sukarno van 1945 tot 1967 en Suharto van 1968 tot heden. Ik heb hen beiden gekend en beiden voor de NTS gefilmd. Het waren absolute tegenpolen. Sukarno werd op 6 juni 1901 geboren. Hij doorliep de middelbare school en nam op 25 mei 1926 het diploma van civielingenieur aan de Technische Hoge School te Bandung in ontvangst. Hij begon daarop samen met ir. Anwari een ingenieursbureau. Maar in werkelijkheid concentreerde de jonge ingenieur Sukarno zich op de vraag hoe zijn land van de knellende banden der koloniale overheersing zou kunnen worden bevrijd. Het Gouvernement in Batavia zou hem meer dan elf jaar in detentie plaatsen om te voorkomen, dat hij een opstand zou ontketenen. In 1942 werd de archipel door Japan bezet en van het Nederlandse gezag bevrijd. Het was logisch dat Sukarno er alles aan deed om te voorkomen dat Den Haag nà de capitulatie van Japan opnieuw de lakens zou gaan uitdelen. Op 17 augustus 1945 werd Sukarno de eerste president van Indonesië.

Suharto werd op 8 juni 1921 in kampong Kemusu op midden-Java geboren. Hij was vier jaar oud, toen Bungkarno (= Sukarno) zijn kruistocht tegen de buitenlandse overheersing begon. In *The Smiling General*, geschreven door de Duitser O.G. Roeder, vertelt Suharto hoe rommelig zijn jeugd was. Hij werd door pleegouders opgevoed en maakte de MULO niet af waardoor hij als jongste bediende belandde bij de Volksbank in het dorpje Wurjantoro. Maar hij was ambitieus en wilde meer. Gezien zijn onafgemaakte opleiding bood de Koninklijke Marine hem slechts de functie van koksmaat aan. Dat was hem te min. En zoals vele jonge Indonesiërs die in Nederlands Indië hun ei niet kwijt konden tekende Suharto voor de school van inheemse sergeanten te Gombong, op midden-Java. Daar had hij te eten, kreeg een opleiding en had geld in de portemonnee. Na de bevrijding van Indië door Sukarno maakte de jonge militair spectaculair carrière in het Indonesische leger. In de vijftiger jaren gooide generaal Nasution hem echter uit de Diponegoro-divisie, omdat Suharto in zakelijke transacties niet zuiver op de graad bleek te zijn geweest. Maar Sukarno bleef hem voortdurend naar steeds hogere posities bevorderen, omdat hij als prima vechtjas werd gewaardeerd. Hij kreeg zowel het commando over de bevrijding van Nieuw-Guinea, als later onder luchtmaarschalk Omar Dhani het ondercommandantschap bij de acties tegen Maleisië. Op 27 maart 1968 werd Suharto officieel benoemd tot tweede president van Indonesië.

Aan de regeringsperiode van Sukarno wordt veelal gerefereerd als aan een bewind dat tot chaos en instabiliteit leidde. Vergeten wordt dat Indonesië in 1945 aan de hand van veertig politieke partijen en partijtjes het West-minster-model der parlementaire democratie invoerde. In een land met zeventig miljoen mensen, waarvan slechts enkele duizenden een universitaire opleiding hadden genoten garandeerde dit bij voorbaat een totale mis-

lukking. Er viel niet te regeren in een ontwikkelingsstaat, waar jaar nà jaar het kabinet valt, omdat ministers en politici geen consensus wisten te bereiken. Na twaalf jaar politiek hinken en van de hak-op-de-tak beleidsvoering begon Sukarno aan het bestaande systeem te sleutelen. Hij beoogde het parlementaire stelsel in beginsel te handhaven, maar begon in redevoeringen hardop te denken over geleide democratie, democratie met een sterke arm, waarbij de veertig politieke groeperingen zouden worden teruggebracht tot bijvoorbeeld vier.

Westerse media, met de *New York Times* voorop, brulden in koor dat Sukarno een communistisch dictator wilde worden. Uit 1958 dateert het etiket *links* op Bungkarno. Bovendien was de president in 1956 behalve eerst naar Washington, en vervolgens Rome en Bonn, dat jaar ook naar Moskou en Peking gereisd. In zijn autobiografie beklaagde Sukarno zich er dan ook over: *that's when they began to label the great lover of God a fat communist*. In werkelijkheid zocht hij in 1958 naar een authentieke Indonesische oplossing uit de politieke impasse. Hij wilde terug naar de oorspronkelijke Javaanse *gotong rojong*-democratie, zoals Indonesiërs sinds mensenheugenis met elkaar waren omgegaan. De *modus operandi* van de Indonesische dorpen was altijd geweest dat de dorpshoofden bij elkaar kwamen om te praten (*musjawarah*) tot algehele overeenstemming (*mufakat*) was bereikt. Letterlijk zei hij in zijn autobiografie, dat Javanen gewend waren met elkaar te onderhandelen, waarbij een eetlepel van de opinies van zo-en-zo werd toegediend, en vervolgens een vleugje opinie van een ander aangevuld met wat *soupçon* van de oppositie, waarna de leider (chef-kok) van deze geleide democratie de pot met ideeën enige tijd op een laag pitje zette om door te sudderen, waarna de schotel aan iedereen zou worden opgediend. ‘Om deze manier van met elkaar omgaan als communisme te bestempelen is belachelijk,’ aldus de eerste president van Indonesië.

Opmerkelijk is - en dit tussen haakjes - dat Nelson Mandela in diens onlangs verschenen autobiografie vrijwel een soortgelijke passage invoegde. Wanneer hij zich uit zijn jeugd herinnert hoe de dorpshoofden in Thembuland bijeen kwamen noemt hij het *democratie in haar puurste vorm*. ‘Er mag hiërarchie in de belangrijkheid van sprekers zijn geweest, maar een ieder kreeg de gelegenheid zijn mening te geven.... De bijeenkomsten duurden voort tot een consensus was bereikt.... Democratie betekende dat iedereen gehoord diende te worden, en wij als groep gezamenlijk besluiten namen. De meerderheidsregel was voor ons een buitenlandse notie. Een minderheid behoort niet plat gelopen te worden door een meerderheid’. Sukarno zei indertijd exact hetzelfde: ‘Wat is dat voor politiek systeem dat jullie hebben, van 51 blijde gezichten en 49 zure gezichten. Dat noem ik geen democratie’. Deze aspecten zijn door het Westen in het wereldwijde dekolonisatieproces van na 1945 botweg over het hoofd gezien. Met Washington voorop decreteerden de

rijke landen aan de massa's in Afrika en Azië, dat zij het alles zaligmakende Westminster-model van een parlementaire democratie zouden invoeren. Wie hier van afweek liep vrijwel onmiddellijk het predikaat marxist op.

De Indonesische archipel neemt op de brug tussen Azië en Australië een strategische positie in. Dit vierde grootste land ter wereld beschikt over ongekende natuurlijke rijkdommen. Kanselier Helmut Kohl voorspelde onlangs dat de 194 miljoen Indonesiërs van nu binnen afzienbare tijd ook de vierde grootste economie in de wereld in handen zullen hebben. In dit verband zou men zich kunnen afvragen of de regering Beatrix niet het zogenaamde Volkscongres zou kunnen laten verzoeken om het koninkrijk als 28ste provincie bij de republiek Indonesië te voegen. Bij de huidige stand van de wereldeconomie zouden we betere overlevingskansen hebben als lid van ASEAN dan van de EG.

In 1958 werd Sukarno geconfronteerd met een groeiende binnenlandse controverse tussen het leger en de *Partai Kommunis Indonesie* (PKI). Voorlopig slaagde hij er steeds weer in, mede dankzij zijn immense populariteit, de vrede te handhaven door beide protagonisten constant naar elkaar toe te praten. Ik herinner me bijvoorbeeld uit 1961, hoe de president zowel generaal Nasution als D.N. Aidit, secretaris-generaal van de PKI, mee naar een topontmoeting bij de UNO had genomen waar Khruschev, Nehru, Nasser, Tito, Nkrumah, Castro en andere wereldleiders aan deelnamen. Ik heb toen een middag met Aidit boekhandels in Manhattan afgestroopt om bepaalde boeken op te sporen die hij wilde aanschaffen. Mijn gesprekken met Aidit hebben me overtuigd dat de PKI in 1961 geen problemen had met Sukarno's politieke beleid, ook al was de PKI in 1948 de eerste partij geweest die te Madiun een opstand ontketende, die door Sukarno en het leger de kop in werd gedrukt.

Onrust bij de strijdkrachten stak steeds opnieuw de kop op, in 1950, 1952, 1955, 1956 en 1958. Al meteen in het begin der vijftiger jaren mengde de CIA, opgericht om het wereldcommunisme te bestrijden, zich in de binnenlandse aangelegenheden van Indonesië. De Nederlander Werner Verrips werd in dit verband als één der eerste CIA'ers gearresteerd. Hij was voor het spionagewerk in Moskou opgeleid, belandde voor de USSR in Zuidoost-Azië, maar de CIA betaalde beter. Na afloop van zijn gevangenschap belandde hij weer in Nederland en dook hij op in gezelschap van een aantal industriëlen onder aanvoering van de vriend van prins Bernhard, dr. Paul Rijkens van Unilever. Tot deze groep behoorde ik van 1956 tot 1961 zelf, omdat men zich ten doel stelde de regering te bewegen Nieuw-Guinea vreedzaam over te dragen waarna de normale handelsbetrekkingen met Indonesië zouden kunnen worden hervat. Bij de intrede van Verrips in de groep-Rijkens heb ik in *Vrij Nederland* opening van zaken gegeven en de heren, zoals collega

Henk Hofland het indertijd stelde, ‘het zwembad in gejaagd’ en ben zelf teruggetreden.

Keer op keer was het vooral generaal Nasution die onrust in het leger organiseerde of kanonnen op het paleis liet richten. Bungkarno kwam dan naar buiten, hield een redevoering en iedereen ging weer vreedzaam zijns weegs. Nasution werd meer dan eens ontslagen of op een plaats gezet waar hij minder onheil kon stichten, maar Sukarno zou Sukarno niet zijn geweest wanneer hij zijn naaste medewerkers niet altijd weer hun zonden vergaf. In zijn autobiografie zei hij hierover, ‘ik wenste geen tweedracht te zaaien tussen mijzelf en de landstrijdkrachten. Dus ik plaatste Nasution later weer terug. Sukarno is geen kleine jongen. Nasution is geen kleine jongen. We moeten herenigd blijven, want wanneer onze vijanden er in zouden slagen ons onderling te verdelen zal de republiek vernietigd worden’.

Washington, het Pentagon en de CIA lagen permanent op de loer. Omstreeks 1960 werd het besluit genomen het opdringende communisme in Vietnam te stoppen. De les van Korea was niet geleerd. President Eisenhouwer had niet toegestaan dat meer dan 2.500 militaire ‘adviseurs’ naar Saigon werden gezonden. Hij waarschuwde, dat de V.S. geen grondtroepen in Azië mochten inzetten. De Fransen hadden Indo-China na de nederlaag te Dien Bien Phu verlaten. De CIA wenste dat Washington het ontstane machtsvacuüm zou invullen. J.F.K. verhoogde het aantal ‘adviseurs’ in Zuid-Vietnam naar 25.000. Toch concludeerde Kennedy, dat de interventie in Zuidoost-Azië diende te worden afgebouwd. Zijn naaste medewerker op het Witte Huis, Theodore Sorensen heeft mij dit in een televisiegesprek voor de NOS in 1970 bevestigd. De moord in Dallas heeft dit voornemen verhinderd. President Lyndon Johnson tekende 48 uur na diens komst op het Witte Huis het decreet, dat de oorlog in Vietnam op volle toeren zou brengen.

Nog zeer onlangs werd op een achterpagina in de dagbladen vermeld, dat Hanoi pas thans bekend maakte dat 1,1 miljoen van haar soldaten werden gedood en 600.000 gewond en verminkt. Twee miljoen Noordvietnamese burgers kwamen om en eenzelfde aantal werd gewond. Door gebruik van het chemische middel *Agent Orange* werden 50.000 kinderen met afwijkingen geboren. Amerikaanse vliegtuigen besproeiden Noordvietnamese dorpen en velden met dit moordende chemische middel, opdat de bladeren van de bomen zouden vallen en de Vietcong guerilla's gemakkelijker zouden kunnen worden opgespoord.

Wat Washington in Vietnam niet kon gebruiken was een tot de tanden gewapend Indonesië met een leger van 500.000 man en een president, die tegen de aanwezigheid van een Amerikaanse troepenmacht was in het gebied wat tot het Indonesisch achterland gerekend kon worden. Al geruime tijd werden Indonesische officieren

op Amerikaanse instituten bijgeschoold. In werkelijkheid zocht de CIA naar *bruikbare* Indonesische generaals, die zouden kunnen worden voorgesorteerd bij een eventuele definitieve coup tegen Sukarno. Aanvankelijk gold Nasution als de meest bruikbare generaal om het roer van Bungkarno over te nemen. Maar het eerste teruggevonden CIA-memorandum waarin twijfels over Nasution werden uitgesproken, dat hij uiteindelijk niet werkelijk tegen Sukarno zou optreden, dateert uit 1961. Op het CIA-hoofdkwartier in Langley, Virginia moet men in 1961 al naar een andere mogelijkheid zijn gaan uitkijken. Eens zou het moment komen dat Sukarno's magie het effect op een nieuwe generatie Indonesiërs zou verliezen. Dat het hem niet meer zou lukken het leger en de PKI met praten alléén in evenwicht te houden. Nasution behoorde nog min of meer tot Sukarno's generatie, zeker wat innerlijke beschaving en militaire discipline betreft. Suharto daarentegen, zou een *bruikbare* officier zijn, die niet zou aarzelen president Sukarno aan zijn laars te lappen en toen het in zijn kraam te pas kwam, hoogverraad te plegen.

Begin zestiger jaren belandde Indonesië in de vuurlinie tussen Amerika en het wereldcommunisme. Dit stond haaks op Sukarno's buitenlandse beleid. In 1955 had hij Afro-Aziatische leiders naar Bandung geroepen om het blok van niet-gebonden landen op te richten. Het oogmerk was juist om de wereld van ontwikkelingslanden buiten de Oost-West confrontatie te houden. Bij diens eerste bezoek aan John Kennedy op 25 april 1961 vroeg de Amerikaanse president aan Bungkarno hem te zeggen waar hij exact stond in de Koude Oorlog. Hiertoe was de Indonesiër bereid, maar dan wel in de slaapkamer van het Witte Huis en niet in de van afluisterapparatuur voorziene beroemde *Oval Office*. Dit vitale gesprek heeft de republiek Indonesië een adempauze in subversieve Amerikaanse activiteiten opgeleverd. De fatale schoten in Dallas brachten hier onmiddellijk verandering in en 1964 werd het voorspel tot de CIA-coup van 1965 in Indonesië. Het volle gewicht van de Amerikaanse militaire politiek kwam in Vietnam op de drempel naar Indonesië te liggen. Washington wenste geen vijandige Sukarno in de rug.

De Indonesische president was faliekant tegen de oorlog in Vietnam. Op een dag in oktober 1966, één jaar na de coup, liep ik met president Sukarno in de tuin van het paleis in Jakarta op weg naar de tandarts, die in een bijgebouw op hem wachtte. We spraken over de oorlog in Vietnam. Bungkarno hield stil en zei ‘maak een vuist’, wat ik deed. Toen nam hij zijn linkerhand en zei, ‘jouw vuist is Vietnam, China (zijn linkerhand) en wij (zijn rechterhand) zullen de Amerikanen uit Vietnam verwijderen’, en hij omsloot mijn vuist met beide handen. Washington kende Sukarno's opvattingen over de Vietnamese oorlog uiteraard ook. Voor hem was het China

van Mao een bondgenoot in het geval van Amerikaanse agressie in Indo-China, zoals de Sovjet-Unie een bondgenoot van de geallieerden werd bij de agressie van Hitler-Duitsland in Europa.

Prins Norodom Sihanouk, het staatshoofd van Cambodja, dacht er hetzelfde over. Ook hij was, als Sukarno, om die reden nog geen communist. Maar beide staatshoofden zouden door de CIA worden verwijderd. Sihanouk toen hij op een reis in Moskou was. Hij werd verraden door generaal Lon Nol, die door de CIA naar voren werd geschoven, zoals in Indonesië Suharto uit de CIA-hoed werd getoverd. Sihanouk zou later in zijn boek *My War with the CIA* zelfs schrijven liever met *gentlemen* in Hanoi en Peking te maken hebben, dan met de CIA - mafia in Washington. Roosevelt en Churchill hadden ook liever met Stalin te maken dan met Hitler op een bepaald moment in de geschiedenis. Dat maakte hen echter nog geen communist.

In 1960 scheen Nasution er vanuit te gaan dat zijn machtsovername naderde. Hij zond een naaste medewerker naar Washington, Den Haag en andere westerse hoofdsteden om te verkondigen dat de generaal, Sukarno spoedig zou gaan afzetten. Deze heer Ujeng Suwargana sprak in Amsterdam met o.a. collega H.J.A. Hofland, die in zijn boek *Tegels Lichten* aan deze gesprekken refereert. Hofland omschrijft hem als een ‘aardige man, die veel glimlachte, goed luisterde en uitstekend Nederlands sprak’. (blz. 64). In werkelijkheid was de heer Ujeng een smerige verrader, die met de CIA collaboreerde om via zijn baas president Sukarno af te zetten.

Deze Ujeng kwam ook bij mij in New York op bezoek. Bij mij legde hij er een schepje bovenop. ‘We zullen Sukarno gevangen nemen en isoleren en hem als een bloem zonder water laten sterven’. Dat zou na 1967 dan ook exact het beleid van Suharto zijn: Bungkarno dood laten treiteren. Ik heb hiervan verslag gedaan in *Den Vaderland Getrouwe* (Bruna 1973). Ik lichtte in 1961 President Sukarno per telegram in over wat ik van deze medewerker van Nasution had gehoord. Vrijwel onmiddellijk werd kolonel Magenda naar New York gezonden om de informatie na te trekken. Hofland daarentegen had ‘de aardige heer Ujeng’ geadviseerd Nasution naar Europa te halen, wat gebeurde. De generaal arriveerde in Parijs, waar hij een televisie-interview gaf door Hofland in *Tegels Lichten* als ‘een doorbraak’ omschreven. Hij vervolgde, ‘Niet alleen de vragen maar ook de antwoorden (van generaal Nasution) werden door een Nederlandse journalist geschreven, dit met het oog op een zo groot mogelijk effect op het publiek’ (pagina 65). Wie was die Nederlandse journalist? H.J.A. Hofland?

In *Den Vaderland Getrouwe*, dat ongeveer tegelijkertijd met *Tegels Lichten* uitkwam analyseerde ik de aanloop naar de coup van 1965 lijnrecht tegenovergesteld aan Hofland en identificeerde Nasution en Ujeng Suwargana

reeds in 1973 als marionetten van de CIA. Nasution maakte na diens televisiegesprek in Parijs een rondreis langs Europese hoofdsteden en gaf in Bonn, georganiseerd door de militaire attaché aldaar, kolonel Pandjaitan, een persconferentie. Na afloop werd ik door de heer Ujeng Suwargana aan Nasution voorgesteld. Ik wilde het ultieme bewijs hebben dat deze Ujeng inderdaad een naaste medewerker van generaal Nasution was. Toch was Nasution te voorbarig op pad gegaan met zijn plannen Sukarno te verraden. De president had J.F.K. overtuigd dat de V.S. niets van hem te vrezen hadden. In diens boek *To Move a Nation* beschrijft Roger Hilsman hoe die dagen de onderminister voor Far Eastern Affairs, Averell Harriman, in een televisiegesprek werd geconfronteerd met de opmerking dat Sukarno een communist was. Deze belangrijke naaste medewerker van J.F.K. snauwde onmiddellijk terug 'Sukarno is geen communist! Hij is een nationalist!' Dat was exact de werkelijkheid. De regering Kennedy erkende dit en accepteerde het Indonesische Bandung-standpunt van politieke-ongebondenheid. De CIA en de samenzweerders rond Nasution hadden pech. De coup in Jakarta ging in de ijskast.

J.F.K. regeerde slechts duizend dagen. Lyndon Johnson, de voormalige senator uit Texas, wist nauwelijks waar Indonesië lag en liet de CIA in Azië hun moordend werk beginnen. De Amerikaanse troepenmacht werd tot 600.000 man uitgebreid. Eerst diende Indonesië voor het rode gevaar, dat er op dat moment niet was, te worden veilig gesteld. Dit betekende in de praktijk dat de schimmen, die Washington in Jakarta meende waar te nemen, dienden te worden aangepakt. De PKI met enkele miljoenen leden moest de nek worden omgedraaid. Indien Sukarno zou blijven weigeren zich door de V.S. of de CIA de wet te laten voorschrijven, dan zou ook hij moeten verdwijnen.

Er waren reeds vijf aanslagen op Bungkarno gepleegd, zoals bij een school in Tjikini, waarbij een aantal moeders en hun kinderen het leven lieten. Sukarno bleef ongedeerd omdat adjudant Sudarto hem op de grond gooide en met zijn lichaam beschermde. In 1975 ontdekte een commissie van de Amerikaanse Senaat bij toeval, dat de CIA ook de hand in deze moordaanslagen had gehad. In de achtentwintig jaar dat Suharto aan het bewind is werd er nimmer op hem geschoten. 'Haal je de duvel', aldus een bevriende generaal in 1995, 'die man is zelf CIA'.

Onlangs tijdens lezingen in Jakarta en Surakarta bleek mij dat jongeren, naast de door het Suharto-regime verspreidde leugens, vrijwel niets meer over de eerste president van hun land weten. Zij hongeren naar meer historische informatie. Suharto liet bijvoorbeeld in de schoolboeken Sukarno van de foto knippen waarbij hij en Mohammed Hatta op 17 augustus 1945 de Republiek Indonesia uitriepen. Toekomstige generaties Indonesiërs moeten nooit meer vergeten dat de CIA eens zo ver is ge-

gaan om een Aziatische man middels plastische chirurgie op Bungkarno te doen lijken om hem vervolgens in een pornografische film in actie met lichtekooien internationaal verder te kunnen compromitteren.

Jaar in jaar uit wordt de ongecontroleerde misdadigheid van de CIA in het Amerikaanse Congres aan de orde gesteld. Er gebeurt echter helemaal niets om deze criminaliteit voor eens en voor altijd tot staan te brengen. Tientallen boeken hebben de meest overtuigende bewijzen gepresenteerd dat de geheime diensten als staat binnen de staat opereren. De moord op J.F.K. werd nimmer afdoende opgelost. De werkelijke daders bleven spoorloos. In de zeventiger jaren ondernam een commissie in de Senaat onder leiding van Frank Church een poging de rol van de CIA bij een militaire staatsgreep in Chili te onderzoeken. Veel verder dan de top van de ijsberg kwam men niet, want de *cloak and dagger boys* zijn in de V.S., zoals hier in Nederland, ongrijpbaar en onaantastbaar.

De CIA liegt al jaren over de rol die zij in binnen- en buitenland heeft gespeeld. In Zuidoost-Azië zijn de V.S. verantwoordelijk voor vele miljoenen doden, waar Indonesië slechts één voorbeeld van is. Wij zijn bondgenoten van Washington. Nederland is mede verantwoordelijk voor het rampzalige lot van honderdduizenden onschuldige slachtoffers in Indonesië. Wanneer in Oklahoma City twaalf kinderen om het leven komen is de wereld te klein. Plotseling herinneren Amerikanen zich niet meer dat de media en met name de televisie tijdens de oorlog in Vietnam beelden de wereld rond stuurden van moeders en brandende kinderen als gevolg van het gebruik van napalmbommen, door diezelfde Amerikanen. Het is alsof men weigert in te zien dat wat in Oklahoma gebeurde een koekje van eigen deeg was en op een schaal die geen enkele vergelijking kan weerstaan met wat Hitler in Europa aanrichtte, of de V.S. in Azië, maar welke een schokeffect op de Amerikaanse samenleving heeft gehad, alsof 'de wereld' was vergaan.

Waarom verheft de vorstin van Oranje haar stem tegen Hitler en gaat zij bij Suharto op bezoek alsof het om een staatshoofd zou gaan die het respect van Nederland en de wereld zou afdwingen?

Hare majesteit wordt niet altijd maar in het wilde weg overal naar toegezonden. Staatshoofd Juliana werd bijvoorbeeld steeds verhinderd naar de Sovjet-Unie te reizen, alhoewel daartoe herhaaldelijk uitgenodigd. Zelf zei zij tegen Sovjet-oorlogshelden en generaals, die haar op Soestdijk bezochten, hoe gaarne zij het land van haar voorouder prinses Anna Paulowna, echtgenote van koning Willem II, wilde bezoeken. Ook prins Bernhard mocht nooit naar Moskou, alhoewel hiertoe uitdrukkelijk door het Kremlin uitgenodigd in diens hoedanigheid als voorzitter van het Wereld Natuur Fonds.

Michael Gorbatsjov nodigde koningin Beatrix en prins Claus voor een staatsbezoek uit. Zij mochten niet

gaan. De koningen van België en Spanje zijn er al geweest. Zelfs de Britse vorstin heeft voor het eerst sedert de moord op 16 juli 1918 op de Tsarenfamilie in Jekaterinenburg een officieel bezoek aan Boris Jeltsin afgelegd. Beatrix moest tot dusverre thuis blijven. Dit om aan te geven dat Haagse bestuurders wel degelijk bepaalde keuzen maken waar de majesteit wel of niet naar toe mag. Maar aan de hand van welke ingrediënten van informatie worden besluiten genomen? Beoordeelt men in Den Haag of een land geschikt is om de rode loper uit te leggen op een linkse of een rechtse signatuur? De USSR had rechtse dissidenten en een Goelag, zoals Indonesië het eiland Buru had met linkse dissidenten. De Sovjet-Unie kende *killing fields* voor rechts, zoals Suharto *killing fields* à la Cambodja maar dan voor links organiseerde. De vestiging van linkse heilstaten kostte miljoenen doden, zoals het oprichten van fascistische heilstaten miljoenen slachtoffers hebben geëist. Aan de hand van welke criteria mag de majesteit waar naar toe? Of volgt men blindelings Washington waarvan bekend is dat men links een kopje kleiner maken mag - zelfs moet - zoals Suharto deed en voor diens massamoorden al jarenlang met miljarden dollars uit de rijke helft van de wereld, inbegrepen Nederland is beloond? Misschien is de tijd gekomen dat men de bovenkamers van Haagse besluitvormers over deze zaken eens grondig laat nakijken.

Indonesische generaals kregen in 1965 namelijk niet zomaar onderling bonje. Vanuit Washington was er met zorg aan gedokterd dat hoge Indonesische militairen elkaar in de haren zouden vliegen. Het primaire doel was de PKI uitschakelen om daarnaast Moskou en Peking een poets te bakken. De kern van deze psychologische oorlogvoering was tweedracht zaaien over het bestaan van een *Dewan Djendral* (raad van generaals), die president Sukarno zou gaan afzetten. Er diende een situatie te komen in Jakarta waarbij niemand meer zou weten waar hij aan toe was, wie nog loyaal was aan de regering van Bungkarno of wie niet. Ook de Britse en Australische inlichtingendiensten draaiden overuren. Aan de vooravond van de coup van 1965 wist inderdaad niemand meer wat waar was. Subandrio, de toenmalige eerste vice-premier, minister van Buitenlandse Zaken en hoofd van de toenmalige Indonesische CIA verklaarde in 1966 in zijn verweer voor de rechtbank dat ook hij in die dagen niemand meer had geloofd.

Er werd bijvoorbeeld verteld dat de president meer dood dan levend zou zijn. Door de Chinese premier Chou En-Lai gezonden artsen zouden hem reeds hebben opgegeven. De implicatie was: er moet spoedig een opvolger komen, maar wie? In werkelijkheid zou Sukarno nog vijf jaar leven.

Een ander kletsverhaal was dat de president tijdens zijn toespraak de avond van 30 september 1965 in het Senajan stadion een moment buiten bewustzijn zou zijn ge-

weest. Om die reden was de paleisgarde een aantal generaals gaan arresteren. In werkelijkheid had Sukarno enkele weken eerder tijdens een ontbijt op het paleis een lichte attaque gehad, waar hij vrijwel onmiddellijk van hersteld was.

Weer een andere lezing was dat een zekere Sjam, een dubbelagent, D.N. Aidit, secretaris-generaal van de PKI, bij de neus had genomen door hem ervan te overtuigen dat subversieve generaals op 5 oktober 1965 een staatsgreep zouden plegen. Aidit zou in de val gelopen zijn en zou, zonder het partijbestuur te raadplegen, hebben ingestemd met de geplande actie van kolonel Untung van het presidentiële *Tjakrabirawa*-regiment om pro-CIA generaals op te pakken. Later is vanuit het eiland Buru, Suharto's concentratiekamp voor Sukarno-aanhangers en communisten, bericht dat sommige PKI-gevangenen zouden hebben toegegeven dat PKI'ers aan de Untungactie hadden meegedaan. Maar als partij stond de PKI buiten de 30 september (*Gestapu*)-affaire. Niet half, maar helemaal. Het was niet voor niets dat Bungkarno al jaren hamerde op de Amerikaanse communisten-fobie, waarbij buitenlandse leiders te kust en te keur van communistische sympathieën werden beschuldigd, die er helemaal niet waren.

De kardinale vraag is steeds geweest: wie hadden er voorkennis van de staatsgreep?

Dat een kolonel van de paleisgarde met zijn makkers generaals was gaan arresteren deed de verdenking van betrokkenheid op Sukarno rusten. In werkelijkheid wist de president van niets. De avond van 30 september 1965 had hij, na zijn redevoering in het stadion, zijn Japanse vrouw, Dewi, uit de Nirwana Club afgehaald waar zij met de Iraanse ambassadeur en zijn vrouw had gedineerd. Zij begaven zich naar Dewi's villa, *Wisma Jaso*, waar in de tuin een koud buffet werd geserveerd voor zij gingen slapen. Dewi heeft mij die avond tot in detail geschreven. Ze was volstrekt normaal, als iedere andere avond.

Uit alle later vrijgekomen documenten is dan ook gebleken dat de coup als *fait accompli* werd georganiseerd. Afgezien van de absurde veronderstelling dat president Sukarno een staatsgreep tegen zichzelf zou hebben goedgekeurd weten alle ingewijden dat de president nooit of te nimmer enige vorm van geweld, laat staan brute moord en de afslachting van generaals, zou hebben toegestaan. De arrestaties werden uitgevoerd juist omdat de president er niet van op de hoogte was. Bovendien werd een revolutionaire raad uitgeroepen waar Sukarno zelf geen deel van uitmaakte.

De ochtend van 1 oktober 1965 werd de president in de vroegte door een adjudant wakker gemaakt. Er werden ‘ongewone activiteiten’ gesignaleerd. Sukarno liet Dewi slapen en begaf zich naar het paleis. Onderweg werd besloten naar de luchtmachtbasis Halim te gaan.

Daarentegen werd generaal Suharto wèl de avond van 30 september 1965 ingeseind wat er stond te gebeuren.

Zijn vriend, kolonel Latief, bezocht hem in een ziekenhuis waar hij bij een zoontje verbleef dat brandwonden had opgelopen. Suharto liet na zijn superieuren, Nasution en Yani, telefonisch te waarschuwen dat zij op het punt stonden te worden gearresteerd. Dit rechtvaardigt de conclusie, zoals ook professor Wim Wertheim in De Groene onderstreepte, dat Suharto het met de komende arrestaties eens was. Nauwelijks te verwonderen, want als Nasution en Yani zouden worden geëlimineerd bleef alleen nog Sukarno over om mee af te rekenen en de weg naar de hoogste macht in het land zou voor hem open staan. Overigens zit in 1995 kolonel Latief nog altijd achter Indonesische tralies. Hij kreeg levenslang voor zijn rol in de coup en de moord van de zes generaals de nacht van 30 september op 1 oktober 1965. In werkelijkheid ziet Suharto er op toe, dat Latief het geheim van Suharto's voorkennis over die fatale nacht in de Indonesische geschiedenis, mee in zijn graf neemt.

Daarbij komt dat de persoonlijke verhouding tussen kolonel Untung, die de arrestaties van Suharto's vijanden uitvoerde, en generaal Suharto er een was van vrienden en oorlogskameraden. Untung was bijvoorbeeld op bevel van Suharto als eerste Indonesische parachutist boven Nederlands Nieuw-Guinea afgesprongen. Maar nadat Untung met de arrestaties en moordpartij de weg naar het presidentiële paleis voor Suharto had vrijgemaakt werd ook hij gearresteerd en ter dood veroordeeld. Hetzelfde gebeurde met alle voornaamste PKI-leiders. De jacht op D.N. Aidit, die zich naar midden-Java had begeven, werd onmiddellijk geopend. Eenmaal gevonden werd hij standrechtelijk doodgeschoten. Suharto diende tegen elke prijs te voorkomen dat het CIA-hersenspinsel - dat 1965 een PKI-coup was geweest - op gezaghebbend niveau zou kunnen worden tegengesproken.

Trouwens, voor de fatale schoten vielen riep kolonel Untung niet *Hidup* (lang leve) *PKI*, maar *Hidup Bungkarno*. Met deze laatste woorden demonstreerde hij nogmaals president Sukarno te hebben willen beschermen tegen subversieve generaals, die met de CIA collaboreerden.

Dat Nasution als CIA-generaal kan worden omschreven werd hier reeds aangetoond. Zijn arrestatie viel dus duidelijk onder de doelstelling van Untungs actie. De arrestatie van deze generaal mislukte. Een dochtertje en een adjudant kwamen erbij om het leven. Nasution klom over een schutting en vluchtte. Dat was een tegenvaller voor Suharto. De generaal was echter dermate geschokt, dat hij er in het verdere verloop van de coup nauwelijks meer aan te pas kwam. Nasution kende, in tegenstelling tot Suharto, president Sukarno betrekkelijk goed. Hij wist dus dat Bungkarno geen staatsgreep tegen zichzelf had gepleegd en dat de president dergelijk bruut geweld zoals de moord op de generaals nooit en te nimmer zou hebben gesanctioneerd. Hij wist zelfs uitstekend dat het

geen PKI-coup was maar een CIA-complot. Hij moet zich eindelijk hebben gerealiseerd dat Washington hem ten faveure van Suharto had laten vallen. Nasution had het afgelegd omdat de CIA een militair nodig had die volgaarne bereid was niet alleen verraad te plegen, maar ook bereid zou zijn ondergeschikten op ieder gewenst moment de trekker te laten overhalen. In dit opzicht had Nasution nog altijd teveel scrupules en was dus voor de Amerikanen onbruikbaar.

Het feit dat ook generaal Yani werd gearresteerd en zelfs vermoord, is het mysterie van 1965 gebleven. Hij stond bekend als *anak mas* (lieveling) van Bungkarno. Waarom was ook hij tussen de verraders opgepakt? Nog enkele weken tevoren had de president in het bijzijn van Dewi aan generaal Yani gevraagd waarom de geruchten over de samenzweerders bleven aanhouden. Yani antwoordde zich niet ongerust te maken, ‘want zij staan onder mij’. Yani vormde voor Suharto en de zijnen als vertrouweling van Bungkarno een niet weg te denken barrire. Ook deze werd in de nacht van de lange messen in Jakarta weggewerkt.

Toen op 2 oktober 1965 de commandant van het leger, generaal Yani, nog steeds werd vermist, benoemde de president als opperbevelhebber tijdelijk generaal Pranoto Reksosamudro. Hij ontbood Pranoto naar Halim. Dit werd echter door Suharto verhinderd, omdat het voor hem reeds een uitgemaakte zaak was dat de post van commandant van het leger voor hem diende te zijn. Het naast zich neerleggen van een bevel van Sukarno was Suharto's eerste aanwijsbare daad van hoogverraad. Er moet zelfs betwijfeld worden of generaal Suharto niet wel degelijk reeds op de hoogte was van de moord op de generaals, inbegrepen zijn aartsrivaal Yani. Uit later vrijgekomen CIA en State Department-stukken in Washington is ampel gebleken dat Suharto ook voor 1 oktober 1965 in contact stond met de CIA, zelfs tot kort voor de staatsgreep plaats vond.

Over die jaren heb ik president Suharto, die ik tenslotte in 1966 als eerste Nederlandse televisiejournalist voor de NTS interviewde, tot tweemaal toe schriftelijk om een gesprek gevraagd. Ik heb dit dringende verzoek 24 maart 1995 tijdens een persoonlijk onderhoud met de huidige minister van Buitenlandse Zaken, Ali Alatas, herhaald. Ik kan, met het publiceren van dit pamflet, die een voornamelijk Nederlandse aangelegenheid is, niet langer op een besluit uit Indonesië wachten. Ik wil het boek, dat ik in de eerste maanden van 1995 in een huis van Sukarno's tweede zoon, Guruh, over zijn vader heb geschreven voor de Indonesische markt ophouden om president Suharto de gebruikelijke gelegenheid tot weerwoord te geven. Het is de vraag of hij een tweede interview zal toestaan.

In zijn memoires spreekt Suharto in ieder geval schaamteloos over Sukarno. Hij weet niet beter, want hij kende

zijn president nauwelijks. Hierover wilde ik hem ook niet ondervragen, want ik kende Bungkarno als mijn zak. Het is een aantal van Suharto's daden, die een bijdrage van hemzelf vereisen om met meer zekerheid te schrijven over wat werkelijk gebeurde. Ook over generaal Pranoto Reksosamudro spreekt Suharto zeer laatdunkend in zijn herinneringen.

President Sukarno kende zijn pappenheimers uitstekend. Hij zocht op het kritieke moment in Jakarta een commandant voor de strijdkrachten met innerlijke beschaving en een talent voor overredingskracht, die bovendien strikt loyaal was. Bungkarno kende enerzijds Suharto als een op zijn tijd misschien nuttige houwdegen, maar anderzijds als een man die altijd rekeningen had te vereffenen en die bovendien wegens corrupte praktijken reeds eerder tegen de lamp was gelopen.

Sukarno zocht in 1965 een kalme, op onderhandelingen gebaseerde oplossing. Daarom was Pranoto en niet Suharto zijn man. Veel patriotten nemen het de president ook in 1995 nog kwalijk dat hij naliet onmiddellijk maatregelen tegen Suharto te nemen nadat hij insubordinatie had gepleegd. Generaals, admiraals en sommige van zijn beste vrienden smeekten hem om hen *plein pouvoir* te geven de CIA-groep rond Suharto te vernietigen. Nog onlangs zei bijvoorbeeld generaal Suhario mij in Jakarta nooit te hebben begrepen waarom luchtmaarschalk Omar Dhani niet enkele MIG 25's naar het KOSTRAD-hoofdkwartier van Suharto had gestuurd om de rebellerende kliek officieren te vernietigen. Misschien wilde Omar Dhani dit ook wel, maar Sukarno zal hem hebben tegen gehouden. ‘Trouwens’, aldus Suhario, ‘met enkele jeeps en 24 commando's zouden we het hele zootje hebben opgeruimd’.

Sukarno was nu eenmaal een *nation builder*. Zijn brein was altijd afgestemd op een voor hem heilig doel: de eenheidsstaat. Broederstrijd diende tegen iedere prijs te worden voorkomen. Op Halim werd hem geadviseerd naar midden-Java te vliegen, zijn medestanders om zich heen te verzamelen en de strijd met de CIA-generaals aan te binden. Dat zou echter het begin van een burgeroorlog op grote schaal hebben betekend, met enerzijds Indonesiërs die wapens vanuit Amerika en het Westen zouden ontvangen en anderzijds Indonesiërs die vanuit Moskou en Peking zouden worden bewapend. Van een dergelijk gevecht zou het einde niet te overzien zijn. Hoeveel slachtoffers zou dit eisen? In Indo-China zouden velen omkomen als direct gevolg van Franse, Amerikaanse, Sovjet en Chinese interventie. Sukarno begaf zich dus naar het zomerpaleis in Bogor om aldaar het kabinet bijeen te roepen en zoals altijd naar een politieke oplossing voor de ontstane binnenlandse crisis te zoeken.

De tragedie van Sukarno's weigering onmiddellijk zijn krachten met die van Suharto te meten is geweest, dat hij hierdoor de weg open liet voor het massale geweld van zijn tegenstander die geen nobele, vredelievende of on-

baatzuchtige gevoelens jegens het land kende en uitsluitend op een eigen onaantastbare machtspositie uit was. Tussen 1965 en 1967 zou generaal Suharto het grootste bloedbad in de Indonesische geschiedenis organiseren. Hij voldeed daarmee aan de Amerikaanse eis Sukarno's aanhang en de communisten te decimeren. Terwijl de president vasthield aan het standpunt ‘om mij wordt niet gevochten’ moesten juist zijn trouwste aanhangers de SS-methoden van Suharto en diens voornaamste beul Sarwo Edhie ontgelden.

De ontdekking van de stoffelijke resten van de zes generaals verduizendvoudigde het bestaande pandemonium. Onmiddellijk werden de meest schokkende beelden via de massamedia verspreid. Suharto buitte het gebeurde maximaal uit om de gemoederen van de massa verder op te zwepen. Hij liet bekend maken dat de PKI schuldig was en dat de partij onherroepelijk vernietigd diende te worden. Zo luidde immers zijn CIA-opdracht. Tegelijkertijd liet hij de eerste verdachtmakingen verspreiden als zou president Sukarno de heimelijke bondgenoot van de PKI bij de moord op de generaals zijn geweest. Het was duidelijk dat de CIA in Suharto de meest geschikte Quisling had gevonden om met Goebels-methoden een begin te maken met twijfels te zaaien onder de massa over Bungkarno's vermeende betrokkenheid. Stap voor stap zou worden gesleuteld aan het afbreken van Sukarno's aanzien bij het volk. Het gingen de CIA en Suharto uiteindelijk om de presidentiële macht, waardoor het land permanent van koers zou veranderen. President Sukarno had Indonesië steeds angstvallig buiten de Koude Oorlog gehouden. Hij nam een prominente plaats in onder de leiders van het Afro-Aziatische blok van ontwikkelingslanden. President Suharto zette de sluizen naar Washington en de rijke landen wagenwijd open. De voormalige eerste bediende bij de Volksbank in Wurjantoro zou later zelfs pochen dat hij gefortuneerder is geworden dan David Rockefeller. Hoe kan het anders.

Er was maar één manier om Sukarno het presidentschap te ontfutselen en dat was door hem vals te beschuldigen van betrokkenheid bij het bloedig afmaken van de zes generaals. Vijf jaar later zou de CIA een soortgelijk scenario in het koninkrijk Cambodja volgen. Acht jaar later in Chili, tegen president Salvador Allende. In Santiago werd openlijk verwezen naar Jakarta in 1965. Zelfs in Paramaribo, in 1982, toen 15 burgers werden gefusilleerd, zou Desi Bouterse mij later informatie en foto's geven die wezen op CIA-betrokkenheid. In Suriname vlogen de militairen Bouterse en Horb elkaar in de haren. Waar had men dit scenario eerder gezien?

In zijn boek *My war with the CIA* schreef prins Sihanouk later: ‘Met de assistentie van specialisten in psychologische oorlogvoering in Indonesië, die lastercampagnes tegen president Sukarno in elkaar hadden gezet, werd hier in Cambodja hetzelfde gedaan. Er werden slogans verspreid als ‘onze koningen zijn altijd verraders ge-

weest'.' (pagina 216). Norodom Sihanouk was net zo min als Sukarno, een communist. Maar beiden een stain-de-weg voor de misdadige Amerikaanse doelstellingen in Zuidoost-Azië. Sihanouk zou verraden worden door de via de CIA gerecruteerde Quisling, 'maarschalk' Lon Nol en premier Sirik Matak, zoals Nasution en Suharto dit met Sukarno hebben gedaan.

Prins Sihanouk was ten tijde van de coup in 1970 nog jong. Hij had de tijd een boek te schrijven over hoe hij door de Amerikanen en bepaalde landgenoten was verraden. Een verraad dat voor Richard Nixon en Henry Kissinger de weg opende om de moordpraktijken in Vietnam uit te breiden naar Laos en Cambodja. Het zou meer dan twintig jaar duren voor Sihanouk op zijn troon in Pnom Penh zou kunnen terugkeren. Intussen waren in zijn land miljoenen mensen vermoord zowel als gevolg van Amerikaanse krijgshandelingen en hevige terreurbombardementen als tengevolge van de heilstaat van Pol Pot en consorten.

Nog onlangs verkondigde Washington met de nodige bombarie dat Pol Pot, die moordde in de strijd tegen de CIA en Amerika, alsnog voor het mensenrechtentribunaal in Den Haag diende te worden gebracht. Dat kan gezellig worden, want bij gelijke monniken, gelijke kappen, zou Suharto, die moordde met de Amerikanen en de CIA eveneens in Den Haag moeten terecht staan. Misschien is het daarom alleen al verstandiger Beatrix in Jakarta geen erelinten en hoge onderscheidingen te laten uitdelen. Dat zou, wanneer diezelfde Suharto samen met Pol Pot in een traliewagen door Den Haag naar het Vredespaleis zou worden gereden, een voor de koninklijke familie en het kabinet zeer ongelegen gebeurtenis worden.

Dat komt er van als de knappe koppen in het torentje, de apenrots en langs het Binnenhof niet behoorlijk hun huiswerk doen. De heren adviseurs die hare majesteit hebben geadviseerd op dit moment het voormalige Batavia te bezoeken hebben kennelijk geen notie van wat er nu in Indonesië speelt. Zeker, men is er vooralsnog machteloos tegen de militaire terreur, welke niet alleen in Oost-Timor of op het voormalige Nieuw-Guinea - nu Irian Barat - herhaaldelijk tot nieuwe bloedbaden leidt. Het hele land gaat nog steeds, nerveus, gebukt onder de druk van Suharto's fascistische politiestaat, terwijl anderzijds de natie bezig is, zij het schoorvoetend, eindelijk het trauma van 1965 te overwinnen. De enige die in augustus bij de komst van Beatrix en Claus garen zal spinnen is de massamoordenaar Suharto.

Richard Nixon is overleden en ontloopt zijn straf. Maar indien men dezelfde maatstaven zou hanteren als in Neurenberg tegen de Nazi's, dan zouden Nixon, Johnson, Kissinger, Rusk en McNamara, om enkele prominenten te noemen, tot de strop moeten worden veroordeeld, zoals dat ook voor Pol Pot en Suharto zou moeten gelden. Met het fanatisme van kruisvaarders uit

de 11de, 12de en 13de eeuw, die naar het Heilig Land trokken om in naam van Christus de kelen van Islamieten door te snijden, is Washington na 1945 tegen haar vroegere bondgenoten en het wereldcommunisme van leer getrokken. Letterlijk alles was geoorloofd om het ultieme doel te bereiken, tot het zenden van dodelijke, vergiftigde sigaren naar Fidel Castro toe. Uit deze verziekte mentaliteit vloeide in Washington de opvatting voort, dat Suharto een onaantastbare moedige vriend van de VS was, want hij vermoordde links georiënteerde Indonesiërs. Pol Pot was in de optiek van Washington de boosdoener die de strop verdiende. In werkelijkheid verdienen beide heren de guillotine voor wat zij in hun leven hebben gedaan. Wellicht heeft de koningin op de terugweg een vrij kwartiertje over om ook even in Cambodja bij Pol Pot af te stappen, dan zou haar reis zeker in evenwicht zijn gebracht.

In tegenstelling tot prins Sihanouk was Sukarno in 1965 te oud om aan een nieuws Sihanouk was Sukarno in 1965 te oud om aan een nieuw boek te beginnen. Hij legde zich trouwens bij de gebeurtenissen, in het belang van zijn land, neer. Hij had berekend dat zich verzetten tegen Suharto en de CIA van Indonesië een tweede Vietnam zou hebben gemaakt. Hij wist exact wie de ware schuldigen van de coup van 1965 waren en welke rol Johnson, Dean Rusk en McNamarra hadden gespeeld. Misschien kende hij de tekst van een geheim memorandum van George Ball, onder-minister van Dean Rusk, dd. 18 maart 1965 niet. Daar stond in, dat de betrekkingen met Indonesië naar een dieptepunt leidden en president Sukarno steeds dichter naar de PKI werd gedreven. Het was allerminst waar, maar desalniettemin richtte Ball zijn rapport aan president Johnson op het Witte Huis. Net als in de dagen dat Multatuli over Indië schreef, namen de VS aan de hand van onjuiste berichten en leugens, mede verzonnen door de CIA, het misdadige besluit in Jakarta een staatsgreep te doen plaatsvinden.

Wat maakt het nog uit, als diezelfde McNamara, dertig jaar later, als mosterd na de maaltijd met een *mea culpa* komt waarin hij nota bene schrijft dat Jakarta in 1965 een anti-PKI staatsgreep was, zoals Bungkarno en zijn vrienden steeds hebben beweerd en niet een door de communisten georganiseerde coup zoals Washington de wereld dertig jaar lang opzettelijk heeft voorgelogen? McNamara heeft met zijn uitspraak feitelijk Suharto voor de rest van zijn leven al voor aap gezet, want het was de Orde Baru, die het Indonesische volk heeft willen doen geloven dat het bloedbad en het optreden van Suharto door het verraad van de PKI noodzakelijk was geworden.

Het Vietnamtrauma voor Amerikanen, de ‘vuile oorlog’ tijdens het militaire regime in Argentinië (1976 tot 1983) en het bloedbad in Indonesië hebben onder de massa mentale schokken te weeg gebracht, die nog in de verste verten niet werden verwerkt. Robert McNamara zette een eerste stap op de weg naar genezing voor de Amerikanen door de hand in eigen boezem te steken en

de feiten op tafel te leggen. Zijn biecht zal een therapeutische werking hebben. Ook in Argentinië hebben eindelijk militairen toegegeven, dat duizenden werden afgeslacht en politieke gevangenen vanuit vliegtuigen midden boven de oceaan in zee werden gesmeten. Schoorvoetend komt het Argentijnse leger met de billen bloot.

Wat zal het Indonesische leger doen? Suharto staat als coup-generaal aan de vooravond van de herdenking, dat Indonesië vijftig jaar geleden werd bevrijd. Zal hij deze plechtigheid aanwenden om op te hoesten hoe *fout* hij is geweest? Op alle niveaus in de Indonesische samenleving is reeds een begin gemaakt met het decoderen van de leugens van 1965 der militairen, ook ten aanzien van de rol van Sukarno. Het besef hoe men is voorgelogen groeit. Het wachten is op medeplichtigen aan het bloedbad en het verraad van Suharto de moed op te brengen om de waarheid over wat gebeurde te vertellen. Want Suharto resten nog slechts twee mogelijkheden: òf hij geeft zelf opening van zaken en geeft als McNamara toe door de CIA te zijn gebruikt en zijn land en president Sukarno aan de Amerikanen te hebben verraden, òf de historie zal hem mee de afgrond insleuren en hem veroordelen voor de bloedige rol die hij in de geschiedenis van Indonesië als tweede president heeft gespeeld. Op dit cruciale moment voor Indonesië verschijnt Beatrix straks ten tonele om zoals bij staatsbezoeken gebruikelijk is de loftrompet op deze man te zingen. Haar staatsbezoek wordt een theater van absurditeit.

Koningin Beatrix spreekt van wijsheid achteraf. Voor mij zijn dit koninklijke zoethoudertjes voor onder de kerstboom. Het gaat er maar om naar wie de majesteit nu luistert, naar Wim Kok of naar mij. Zij kan nog altijd op 20 augustus als gevolg van een Aziatisch griepje aan haar bedstee gekluisterd zijn waardoor de rijsttafel in Jakarta moet worden afgelast.

Op 1 oktober 1966, precies één jaar na de coup, arriveerde ik aan het hoofd van een NTS-televisieploeg in Jakarta. De daarop volgende weken zou ik soms dagelijks met Sukarno spreken, dikwijls onder vier ogen, òf op het paleis in Jakarta òf in zijn bungalow in de tuin van het zomerpaleis in Bogor. Voltaire waarschuwde al dat wanneer er twee verschillende lezingen over hetzelfde gebeuren werden gegeven ze waarschijnlijk beiden onwaar waren. De president zei me twee geheime rapporten over de staatsgreep te hebben ontvangen. Hij geloofde ze geen van twee. Ook één jaar nadien was het voor Bungkarno nog steeds een raadsel welke voetzoeker in 1965 het eerste was afgegaan. Hij vroeg om feiten, maar ontving voortdurend interpretaties van de gebeurtenissen.

Wat voor Sukarno in 1966 als een paal boven water stond - en in 1995 eindelijk door Robert McNamara werd bevestigd - was dat de Amerikanen en de CIA schuldig waren. Hij zei me herhaaldelijk: ‘Je moet verder zoeken, Wim. Je zult ontdekken dat de Amerikanen de aanstichter van ons onheil zijn’. In 1973 heb ik in *Den*

Vaderland Getrouwe een gedeelte van mijn gesprekken met de Indonesische president weergegeven. Ik heb dit boek indertijd in diens bureau bij het FNV aan Wim Kok overhandigd. Ook in de journalistiek is het van belang vooruit te zien en geen wijsheden achteraf te verkondigen. Had Kok mijn ooggetuigeverslag over Indonesië maar gelezen, dan zou hij in 1995 Beatrix nooit hebben gevraagd een visite bij deze Suharto te gaan afleggen. Dat is dan ook faliekant *fout*. Of zoals de schrijver Pramudja Ananta Tur onlangs nog in het blad *Intermediair* waarschuwde dat de reis van Beatrix een onnodige legitimatie aan Suharto zou verlenen, 'omdat het Suharto-regime nooit iets anders heeft gedaan dan de meest elementaire mensenrechten met voeten te treden'.

Washington zweeg in 1965 in alle talen over de coup in Indonesië. *Life Magazine* waagde het een monstrueuze reportage te publiceren over afgehakte hoofden en rivieren van bloed op Java. Ook het Duitse *Der Stern* kwam met een bloederig verhaal over het optreden van Suharto's SS-knokploegen. Aan de Nederlandse media is het drama grotendeels voorbij gegaan, met uitzondering van Hans Beynon in de *Volkskrant*. Hier te lande verkneukelde men zich dermate over de val van de gehate Sukarno, dat men ongehinderd door kennis van zaken, vrolijk de andere kant op keek. Iedereen was beter dan Sukarno, dus ook Suharto.

Ik sprak met president Sukarno in 1966 eveneens over de dubieuze rol van de Amerikaanse ambassadeur in 1965, de heer Marshall Green. Ik had Green in 1958 reeds in Washington ontmoet en diens carrière gevolgd. Hij dook in Zuid-Korea op toen de Amerikanen hadden besloten hun voormalige bondgenoot Syngman Rhee te laten vallen. Green was een diplomaat geoefend in staatsgrepen. Het CIA-scenario voorzag bijvoorbeeld in het gebruik maken van studenten om tegen Bungkarno en de PKI te demonstreren en de straat op te gaan. Hiertoe stelde Suharto vrachtwagens beschikbaar en de Amerikaanse en Australische inlichtingendiensten hielpen bij de financiering van dit soort 'spontane uitingen van afkeer'. De president had informatie ontvangen dat ook Den Haag 250.000 gulden aan studentenacties had bijgedragen. Wanneer Washington op bepaalde knoppen drukt geven de 'trouwe bondgenoten' gaarne gehoor aan Amerikaanse suggesties een duit in het zakje te doen. Dit soort scheve schaatsen wordt dan ook ten onzent geregeld middels de Inlichtingendienst Buitenland gereden. Deze dienst is door Ruud Lubbers opgeheven, maar de heren zijn intussen wel voor miljoenen op wachtgeld gezet opdat machtsmisbruik en wetsovertredingen geheim zullen blijven.

De enige politicus van formaat die in 1965 openlijk aan de massaslachtingen in Jakarta refereerde was de toenmalige senator Robert Kennedy. In het boek *The*

Communist Collapse in Indonesia van Arnold Brackman (pagina 122), wordt hier melding van gemaakt. R.F.K. zei die dagen letterlijk, ‘Het afslachten van duizenden in Indonesië is als het opsluiten van intellectuelen in Sovjet-Rusland of als rassendiscriminatie in New York of Kaapstad. Het zijn van elkaar verschillende kwaadaardigheden, maar behoren tot het werk van mensenhanden, die echter vragen om door verschillende kwaliteiten van ons geweten en ons afgrijzen beoordeeld te worden’. Robert Kennedy deed zijn mond open, omdat hij als minister van Justitie de Washingtonse manipulaties rond Cuba en Vietnam van nabij had gevolgd resulterende in de moord op J.F.K. Hij had president Sukarno meerdere malen uitstekend leren kennen. Hij wist dus wat er werkelijk aan de hand was in Indonesië. Hij had beter zijn mond kunnen houden, want het zou niet lang duren voor hij zelf zou worden afgeschoten.

In 1966 ben ik ambassadeur Marshall Green, in diens werkkamer op de ambassade gaan opzoeken. In 1958 had hij me op zijn ministerie in Washington verwelkomd met de woorden, ‘U weet zoveel meer over Indonesië dan ik’. Ik herinnerde hem hieraan en parafraseerde, ‘Nu weet u zoveel meer over wat er hier is gebeurd dan ik’. Green was gewoon de door Washington uitgezonden Seyss Inquart. Ik vroeg hem hoe het kwam, dat andere ambassadeurs nog altijd op het paleis kwamen en waarom hij als enige er nooit meer zijn gezicht vertoonde. Met andere woorden was het zijn kwade geweten dat hem weg deed blijven? ‘Helemaal niet’, aldus Green, ‘ik krijg geen uitnodiging meer’. Ik besprak de kwestie met de president. Moest hij ook Green niet eens op het ontbijt nodigen? Bungkarno wilde er over nadenken.

Intussen wist Marshall Green exact wat er met Sukarno stond te gebeuren. Hij zou in nauwe samenwerking tussen de CIA en de Suharto-kliek voorzichtig worden weggemasseerd, omdat ook in Washington terdege werd beseft, dat de president op een brede populariteit kon bogen. Een paar dagen later stapten de president, mevrouw Hartini Sukarno, Emile van Konijnenburg, vicepresident van de KLM en ik in een Cadillac om van de bungalow voor een filmvoorstelling naar het paleis in Bogor te rijden. Onverwachts zei de president, ‘Wim, wat bedoelde Marshall Green toen hij tegen jou zei dat er een greintje waarheid in mijn beschuldigingen school dat de CIA hier bezig was geweest?’ ‘Hij gaf toe dat u reden had de CIA te verdenken’, antwoordde ik. ‘Wat heeft het dan nog voor zin dat ik hem nog eens zou ontmoeten?’ Ik gaf hem gelijk. Green zou zich gedeisd houden tot Suharto zijn staatsgreep zou hebben voltooid.

De Amerikaanse ambassade in Jakarta is in 1995, gelegen aan de overzijde van het Merdeka-paleis en de persoonlijke kantoren van Suharto, een CIA en een Pentagon-complex van een gênante omvang. Vrijwel iedere taxi-chauffeur met wie ik er langs reed, maakte er een schimpende opmerking over. Wat wel eens vergeten

wordt is dat het Indonesische volk gedurende vijftig jaar van onafhankelijkheid van een door het buitenland bezette en geregeerde massa tot een zelfstandig en volwassen volk is uitgegroeid. Indonesiërs zijn in 1995 heel wat moeilijker een oor aan te naaien dan in 1965.

Een journalist zei me bijvoorbeeld onlangs in Jakarta, ‘Suharto is onze nieuwe H.J. van Mook, jullie fameuze luitenant-generaal’. Ik moest nadenken wat hij bedoelde. ‘Voor 1945 verdeelden buitenlanders met blanke gezichten onze rijkdom’, vervolgde hij. ‘Vandaag de dag hebben ze een handlanger met een bruin gezicht gevonden om hetzelfde werk te doen. Nu zijn het binnenlanders die onze rijkdommen uitverkopen aan de imperialisten van weleer, met dit verschil, dat er hier meer dan voorheen aan de strijkstok blijft hangen. Alleen een heel kleine militaire elite en hun handlangers in Jakarta profiteren hiervan. Ga het land maar in. De algemene toestand onder het volk is vrijwel hetzelfde gebleven. De armen blijven arm en de nieuw-rijken worden steeds rijker. Een kind kan op de vingers aftellen dat een sociaal-psychologische explosie op den duur onafwendbaar zal zijn’.

Ik trof in 1966 een in zijn lot berustende Sukarno aan. Hij hield de eer aan zichzelf. Suharto verzocht hem herhaaldelijk of hij de PKI van de moord op de generaals wilde beschuldigen, dan zou hij staatshoofd kunnen blijven. Vanuit Suharto's hoofdkwartier werd mij zelfs door kolonel Sutikno Lukitodisastro gevraagd of ik niet mee wilde helpen de president te bewerken, dat hij de communisten zou veroordelen. De details heb ik in *Den Vaderland Getrouwe* beschreven (pagina's 316-319). Het was Sukarno's eer te na om het gemene spel met Suharto en de CIA tegen de communisten in zijn land mee te spelen.

Op 11 maart 1966 had de president de zogenaamde *Super Semar* getekend, een opdracht aan generaal Suharto op de orde in het land toe te zien. Ook werd in een clausule vastgelegd dat deze generaal op de veiligheid van het staatshoofd en diens familie zou toezien. Suharto gaf een eigen en een geheel andere interpretatie aan dit staatsstuk. Voor hem betekende het dat hij reeds de facto president van Indonesië was geworden. Zoals Lyndon Johnson vrijwel onmiddellijk na de dood van J.F.K. een decreet tekende welke de oorlog in Vietnam tot ongekende hoogten zou opvoeren, zo tekende Suharto vrijwel onmiddellijk na 11 maart 1966 een decreet dat de PKI buiten de wet stelde. Dat was immers de oorspronkelijke CIA-opdracht van zijn coup geweest. Maar de communisten waren onschuldig. Ook al was Sukarno zelf een nationalist, hij beschouwde PKI'ers als Indonesiërs met dezelfde rechten als nationalisten.

Sukarno droeg uiteindelijk de macht in 1967 formeel over. Suharto liet hem onmiddellijk vrijwel totaal isoleren. Soms werden ook mevrouw Hartini Sukarno en de kinderen maandenlang geweerd. Dan heette het dat de oudpresident door de militairen werd verhoord. Dit gebeurde overigens op totaal respectloze onbeschofte wijze.

De uitgever Masagung kwam eens als loopjongen voor Suharto in Parijs bij Dewi Sukarno aanzetten. Hij had bandopnamen bij zich van de verhoren door Suharto's officieren van de oud-president. Ik was aanwezig en luisterde mee. De ondervragingen werden als pure kwellingen georganiseerd. Suharto is niet opgehouden Sukarno tot het einde van zijn dagen te blijven tormenteren.

Aanvankelijk vestigde Sukarno zich in een bescheiden villa in Batutulis nabij Bogor, die hij voor zijn oude dag had laten bouwen. Daar wilde hij later ook begraven worden. Maar Suharto zou bepalen, dat hij zo ver mogelijk van de hoofdstad in Blitar, Oost-Java, ter aarde werd besteld. De coup-generaal kon geen bedevaartplaats voor zijn vroegere opperbevelhebber in de buurt van het centrum des lands gebruiken. Het huis in Batutulis lag op een heuvel langs een rivier met een schitterend uitzicht op de bergen van West-Java. Maar het was er dikwijls winderig en koud. De oud-president beschikte nog maar over één huishoudelijke hulp. Zijn gezondheid verdroeg het klimaat niet. Onlangs heb ik met zijn dochter Sukmawati Sukarnoputri nog eens door dit huis gewandeld.

Suharto nam de villa in beslag. Sukarno zou het huis middels corrupte fondsen in bezit hebben gekregen. Je moet als grootste zwendelaar in de geschiedenis van Azië het lef maar hebben om een dergelijk etiket op oud-president Sukarno te plakken. Suharto zelf kreeg zijn villa aan Jalan Tjendana van een Chinese zakenman ‘cadeau’.

Een met Suharto bevriende generaal heeft geprobeerd de president duidelijk te maken dat hij vroeg of laat tegen de lamp zou lopen en of het niet een beetje minder kon. ‘Toon mij de wet’, antwoordde Suharto, ‘welke mij verbiedt mijn kinderen rijk te maken’. Prompt werd de generaal in kwestie ontslagen.

Tutut Suharto (45), de oudste dochter, staat aan het hoofd van het conglomeraat *Citra Lamtoro Gung* met 62 dochterondernemingen. Sigit (42), de oudste zoon, beheert het conglomeraat *Arseto* groep met 30 dochters. Bambang (41) bezit het conglomeraat *Bimantara* groep met niet minder dan 134 dochtermaatschappijen. Siti Suharto (36) heeft het conglomeraat *Datam* met 35 dochtermaatschappijen in beheer. Tommy (32) bezit de *Humpuss*-groep met 69 dochterbedrijven en is de meest agressieve zoon van de president, die bovendien de meeste ongelukken maakt. Siti (29) is een uitzondering. Zij zou slechts 3 bedrijven bezitten. Arie (21), de jongste zoon, nog niet zo lang op het mafia-pad, bezit het conglomeraat *Arha*, met elf dochters. ‘All in the family’ schreef *Intermediair* op 23 december 1994 over deze Suharto-dynastie aan de hand van een overzicht van Hans Vriens.

Dit zijn geen beschouwingen, zoals McNamara maakt, dertig jaar nadien. Dit zijn wijsheden over het Indonesië van nu, waarvan men moet aannemen dat zij de schrijftafels van Beatrix en Kok, voor het besluit tot een staatsbezoek aan Indonesië is gevallen, heeft bereikt.

Ik hoor de koningin aan Tommy Suharto al vragen, ‘Hoe gaat het met uw *Humpuss*-groep? Ik begrijp dat uw

kruidnagel*business* in de soep draaide en dat uw vader bijsprong door de Centrale Bank te dwingen enkele honderden miljoenen bij te passen om uw financiële debâcle te repareren'. Claus probeert de majesteit, die haar staatsbezoeken immers grondig voorbereidt, van onderwerp te doen veranderen. Maar Beatrix vervolgt: 'Gaat het nu beter met uw kruidnagels?' Tommy bloost en vertelt dat hij de laatste tijd vaker in Florida op racewagencircuits is te zien en of zij Willem-Alexander niet wil vragen eens met hem mee te gaan.

Dertig, twintig, misschien zelfs tien jaar geleden trapte de Indonesische massa nog vrij gemakkelijk in de leugens van het militaire regime. In 1995 zijn de schellen van de ogen gevallen en is een overgrote meerderheid van Indonesië zich bewust geworden dat zij ten prooi is gevallen aan een corrupte kliek van door en door kwaadaardige uitzuigers en bedriegers. Het lijkt dienstig dat Beatrix, Kok en Van Mierlo de situatie vooraf, en niet achteraf nog eens realistisch onder ogen zien.

In 1968 verhuisde Sukarno, vanwege gezondheidsredenen naar villa *Wisma Jaso* in Jakarta. Het doodtreiteren werd aldaar onverminderd voortgezet. Generaal Alamsjah, de speciale CIA-kassier van Suharto, jatte eerst drie automobielen uit de villa weg. En als klap op de vuurpijl kwam hij op een kwade dag onaangekondigd Bungkarno's kamer binnen en sleepte diens laatste contact met de buitenwereld, het televisietoestel weg. Later zond Suharto deze bandiet als ambassadeur naar Den Haag. Natuurlijk verleende Buitenlandse Zaken agréement, zoals men daar wel vaker doet of men van de prins geen kwaad weet. Ik heb Alamsjah in zijn werkkamer éénmaal opgezocht en hem recht aankijkend de vraag gesteld hoe hij na die lafhartige daad jegens de held van de Indonesische vrijheid ooit nog zijn gezicht buiten de deur had durven te vertonen. Niet kolonel Untung verdiende het vuurpeleton maar Alamsjah.

Benito Mussolini, de fascistische dictator van Italië, legde ook uiteindelijk het loodje omdat hij op het verkeerde paard had gewed. Na een spectaculaire carrire eindigde Mussolini zijn leven omgekeerd opgehangen aan een benzinepomp. Suharto wilde indertijd een gebaar jegens de kinderen van Sukarno maken. Twee kinderen weigerden, maar de anderen kregen een benzinepompstation ten geschenke om bij te kunnen verdienen, omdat Sukarno niemand één cent had nagelaten. Het zou het toppunt van gerechtigheid zijn indien deze moderne Cosa Nostrafiguur van Indonesië zal worden opgehangen aan een benzinepomp van bijvoorbeeld Megawati Sukarnoputri's station. Zoals trouwens de pamfletten, die momenteel in Indonesië circuleren, en waarvan er één in deze reportage is afgebeeld, schijnen te suggereren.

'De tirannie verdrijven, die mij mijn hert doorwondt', aldus eindigde hare majesteit haar sublieme toespraak op 5 mei 1995. Maar met de voorgenomen reis

naar Indonesië staan de integriteit en geloofwaardigheid van haar nobele woorden op het spel. Zijn Indonesiërs slechts Aziatische *Untermenschen*, of hebben zij, als alle bewoners van deze planeet, hetzelfde recht op de eerbiediging van de meest elementaire rechten van de mens? Hebben Indonesiërs geen recht op de bevrijding van een Aziatische variant op Hitler of Mussolini? Door juist op dit moment Djakarta aan te doen helpt de Nederlandse koningin eerder de Indonesische tirannie bestendigen dan bevrijden. Zij zal zich ongewild laten gebruiken door de aartsvijanden van de meest elementaire mensenrechten in Azië, waarmee haar uitspraken over *goed* en *fout* tijdens onze strijd tegen fascisme en militaire dictatuur in een twijfelachtig licht komen te staan.

Bon voyage, Beatrix!

Aanhangsel

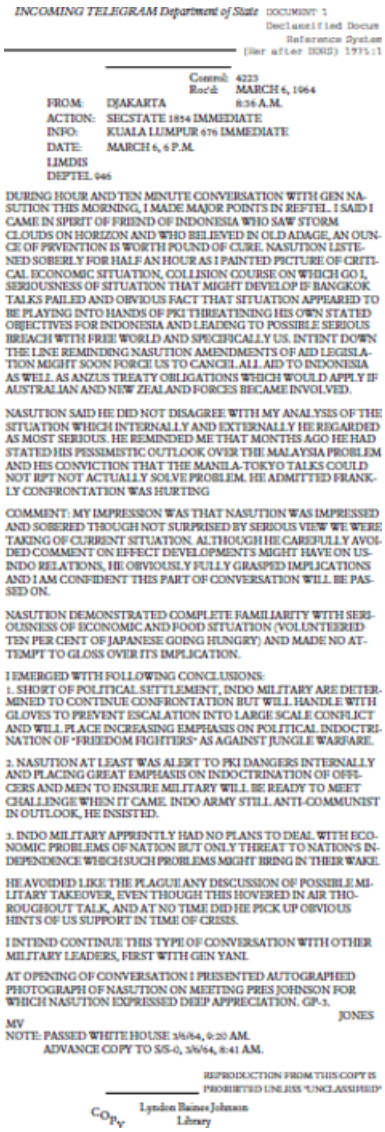

INCOMING TELEGRAM Department of State DOCUMENT 1
Declassified Docum
Reference System
(Her after DDRS) 1975:1

Control: 4223
Roc'd: MARCH 6, 1964
8:36 A.M.

FROM: DJAKARTA
ACTION: SECSTATE 1854 IMMEDIATE
INFO: KUALA LUMPUR 676 IMMEDIATE
DATE: MARCH 6, 6 P.M.
LIMDIS
DEPTEL 946

DURING HOUR AND TEN MINUTE CONVERSATION WITH GEN NASUTION THIS MORNING, I MADE MAJOR POINTS IN REFTEL. I SAID I CAME IN SPIRIT OF FRIEND OF INDONESIA WHO SAW STORM CLOUDS ON HORIZON AND WHO BELIEVED IN OLD ADAGE, AN OUNCE OF PREVENTION IS WORTH POUND OF CURE. NASUTION LISTENED SOBERLY FOR HALF AN HOUR AS I PAINTED PICTURE OF CRITICAL ECONOMIC SITUATION, COLLISION COURSE ON WHICH GO I, SERIOUSNESS OF SITUATION THAT MIGHT DEVELOP IF BANGKOK TALKS FAILED AND OBVIOUS FACT THAT SITUATION APPEARED TO BE PLAYING INTO HANDS OF PKI THREATENING HIS OWN STATED OBJECTIVES FOR INDONESIA AND LEADING TO POSSIBLE SERIOUS BREACH WITH FREE WORLD AND SPECIFICALLY US. INTENT DOWN THE LINE REMINDING NASUTION AMENDMENTS OF AID LEGISLATION MIGHT SOON FORCE US TO CANCEL ALL AID TO INDONESIA AS WELL AS ANZUS TREATY OBLIGATIONS WHICH WOULD APPLY IF AUSTRALIAN AND NEW ZEALAND FORCES BECAME INVOLVED.

NASUTION SAID HE DID NOT DISAGREE WITH MY ANALYSIS OF THE SITUATION WHICH INTERNALLY AND EXTERNALLY HE REGARDED AS MOST SERIOUS. HE REMINDED ME THAT MONTHS AGO HE HAD STATED HIS PESSIMISTIC OUTLOOK OVER THE MALAYSIA PROBLEM AND HIS CONVICTION THAT THE MANILA-TOKYO TALKS COULD NOT RPT NOT ACTUALLY SOLVE PROBLEM. HE ADMITTED FRANKLY CONFRONTATION WAS HURTING

COMMENT: MY IMPRESSION WAS THAT NASUTION WAS IMPRESSED AND SOBERED THOUGH NOT SURPRISED BY SERIOUS VIEW WE WERE TAKING OF CURRENT SITUATION. ALTHOUGH HE CAREFULLY AVOIDED COMMENT ON EFFECT DEVELOPMENTS MIGHT HAVE ON US-INDO RELATIONS, HE OBVIOUSLY FULLY GRASPED IMPLICATIONS AND I AM CONFIDENT THIS PART OF CONVERSATION WILL BE PASSED ON.

NASUTION DEMONSTRATED COMPLETE FAMILIARITY WITH SERIOUSNESS OF ECONOMIC AND FOOD SITUATION (VOLUNTEERED TEN PER CENT OF JAPANESE GOING HUNGRY) AND MADE NO ATTEMPT TO GLOSS OVER ITS IMPLICATION.

I EMERGED WITH FOLLOWING CONCLUSIONS:
1. SHORT OF POLITICAL SETTLEMENT, INDO MILITARY ARE DETERMINED TO CONTINUE CONFRONTATION BUT WILL HANDLE WITH GLOVES TO PREVENT ESCALATION INTO LARGE SCALE CONFLICT AND WILL PLACE INCREASING EMPHASIS ON POLITICAL INDOCTRINATION OF "FREEDOM FIGHTERS" AS AGAINST JUNGLE WARFARE.

2. NASUTION AT LEAST WAS ALERT TO PKI DANGERS INTERNALLY AND PLACING GREAT EMPHASIS ON INDOCTRINATION OF OFFICERS AND MEN TO ENSURE MILITARY WILL BE READY TO MEET CHALLENGE WHEN IT CAME. INDO ARMY STILL ANTI-COMMUNIST IN OUTLOOK, HE INSISTED.

3. INDO MILITARY APPRENTLY HAD NO PLANS TO DEAL WITH ECONOMIC PROBLEMS OF NATION BUT ONLY THREAT TO NATION'S INDEPENDENCE WHICH SUCH PROBLEMS MIGHT BRING IN THEIR WAKE.

HE AVOIDED LIKE THE PLAGUE ANY DISCUSSION OF POSSIBLE MILITARY TAKEOVER, EVEN THOUGH THIS HOVERED IN AIR THOUGHOUT TALK, AND AT NO TIME DID HE PICK UP OBVIOUS HINTS OF US SUPPORT IN TIME OF CRISES.

I INTEND CONTINUE THIS TYPE OF CONVERSATION WITH OTHER MILITARY LEADERS, FIRST WITH GEN YANI.

AT OPENING OF CONVERSATION I PRESENTED AUTOGRAPHED PHOTOGRAPH OF NASUTION ON MEETING PRES JOHNSON FOR WHICH NASUTION EXPRESSED DEEP APPRECIATION. GP-3.

JONES

MV
NOTE: PASSED WHITE HOUSE 3/6/64, 9:20 AM.
ADVANCE COPY TO S/S-O, 3/6/64, 8:41 AM.

REPRODUCTION FROM THIS COPY IS PROHIBITED UNLESS "UNCLASSIFIED"

COPY Lyndon Baines Johnson Library

INCOMING TELEGRAM department of State document 1

Declassified Docum

Reference System

(Her after DDRS) 1975:1

Control: 4223

Roc'd: MARCH 6, 1964

FROM:	DJAKARTA	8:36 A.M.
ACTION:	SECSTATE 1854 IMMEDIATE	
INFO:	KUALA LUMPUR 676 IMMEDIATE	
DATE:	MARCH 6, 6 P.M.	

LIMDIS

DEPTEL 946

DURING HOUR AND TEN MINUTE CONVERSATION WITH GEN NASUTION THIS MORNING, I MADE MAJOR POINTS IN REFTEL. I SAID I CAME IN SPIRIT OF FRIEND OF INDONESIA WHO SAW STORM CLOUDS ON HORIZON AND WHO BELIEVED IN OLD ADAGE, AN OUNCE OF PRVENTION IS WORTH POUND OF CURE. NASUTION LISTENED SOBERLY FOR HALF AN HOUR AS I PAINTED PICTURE OF CRITICAL ECONOMIC SITUATION, COLLISION COURSE ON WHICH GO I, SERIOUSNESS OF SITUATION THAT MIGHT DEVELOP IF BANGKOK TALKS PAILED AND OBVIOUS FACT THAT SITUATION APPEARED TO BE PLAYING INTO HANDS OF PKI THREATENING HIS OWN STATED OBJECTIVES FOR INDONESIA AND LEADING TO POSSIBLE SERIOUS BREACH WITH FREE WORLD AND SPECIFICALLY US. INTENT DOWN THE LINE REMINDING NASUTION AMENDMENTS OF AID LEGISLATION MIGHT SOON FORCE US TO CANCEL ALL AID TO INDONESIA AS WELL AS ANZUS TREATY OBLIGATIONS WHICH WOULD APPLY IF AUSTRALIAN AND NEW ZEALAND FORCES BECAME INVOLVED.

NASUTION SAID HE DID NOT DISAGREE WITH MY ANALYSIS OF THE SITUATION WHICH INTERNALLY AND EXTERNALLY HE REGARDED AS MOST SERIOUS. HE REMINDED ME THAT MONTHS AGO HE HAD STATED HIS PESSIMISTIC OUTLOOK OVER THE MALAYSIA PROBLEM AND HIS CONVICTION THAT THE MANILA-TOKYO TALKS COULD NOT RPT NOT ACTUALLY SOLVE PROBLEM. HE ADMITTED FRANKLY CONFRONTATION WAS HURTING

COMMENT: MY IMPRESSION WAS THAT NASUTION WAS IMPRESSED AND SOBERED THOUGH NOT SURPRISED BY SERIOUS VIEW WE WERE TAKING OF CURRENT SITUATION. ALTHOUGH HE CAREFULLY AVOIDED COMMENT ON EFFECT DEVELOPMENTS MIGHT HAVE ON USINDO RELATIONS, HE OBVIOUSLY FULLY GRASPED IMPLICATIONS AND I AM CONFIDENT THIS PART OF CONVERSATION WILL BE PASSED ON.

NASUTION DEMONSTRATED COMPLETE FAMILIARITY WITH SERIOUSNESS OF ECONOMIC AND FOOD SITUATION (VOLUNTEERED TEN PER CENT OF JAPANESE GOING HUNGRY) AND MADE NO ATTEMPT TO GLOSS OVER ITS IMPLICATION.

I EMERGED WITH FOLLOWING CONCLUSIONS:

1. SHORT OF POLITICAL SETTLEMENT, INDO MILITARY ARE DETERMINED TO CONTINUE CONFRONTATION BUT WILL HANDLE WITH GLOVES TO PREVENT ESCALATION INTO LARGE SCALE CONFLICT AND WILL PLACE INCREASING EMPHASIS ON POLITICAL INDOCTRINATION OF ‘FREEDOM FIGHTERS’ AS AGAINST JUNGLE WARFARE.
2. NASUTION AT LEAST WAS ALERT TO PKI DANGERS INTERNALLY AND PLACING GREAT EMPHASIS ON INDOCTRINATION OF OFFICERS AND MEN TO ENSURE MILITARY WILL BE READY TO MEET CHALLENGE WHEN IT CAME. INDO ARMY STILL ANTI-COMMUNIST IN OUTLOOK, HE INSISTED.

3. INDO MILITARY APPRENTLY HAD NO PLANS TO DEAL WITH ECONOMIC PROBLEMS OF NATION BUT ONLY THREAT TO NATION'S IN DEPENDENCE WHICH SUCH PROBLEMS MIGHT BRING IN THEIR WAKE.

HE AVOIDED LIKE THE PLAGUE ANY DISCUSSION OF POSSIBLE MILITARY TAKEOVER, EVEN THOUGH THIS HOVERED IN AIR THOROUGHOUT TALK, AND AT NO TIME DID HE PICK UP OBVIOUS HINTS OF US SUPPORT IN TIME OF CRISIS.

I INTEND CONTINUE THIS TYPE OF CONVERSATION WITH OTHER MILITARY LEADERS, FIRST WITH GEN YANI.

AT OPENING OF CONVERSATION I PRESENTED AUTOGRAPHED PHOTOGRAPH OF NASUTION ON MEETING PRES JOHNSON FOR WHICH NASUTION EXPRESSED DEEP APPRECIATION. GP-3.

JONES

MV

NOTE: PASSED WHITE HOUSE 3/6/64, 9:20 AM.

ADVANCE COPY TO S/S0, 3/6/64, 8:41 AM.

REPRODUCTION FROM THIS COPY IS
----------PROBIBITED UNLESS 'UNCLASSIFIED'
Lyndon Baines Johnson
Library
COPY

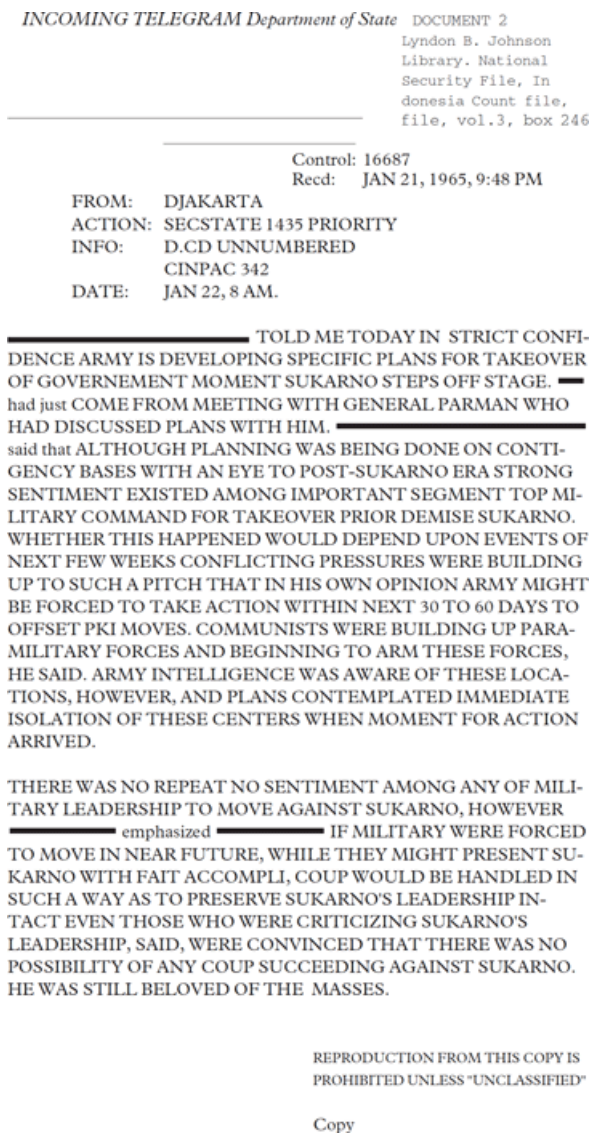

INCOMING TELEGRAM Department of State DOCUMENT 2
Lyndon B. Johnson Library. National Security File, In donesia Count file, file, vol.3, box 246

Control: 16687
Recd: JAN 21, 1965, 9:48 PM

FROM: DJAKARTA
ACTION: SECSTATE 1435 PRIORITY
INFO: D.CD UNNUMBERED
CINPAC 342
DATE: JAN 22, 8 AM.

[redacted] TOLD ME TODAY IN STRICT CONFIDENCE ARMY IS DEVELOPING SPECIFIC PLANS FOR TAKEOVER OF GOVERNEMENT MOMENT SUKARNO STEPS OFF STAGE. [redacted] had just COME FROM MEETING WITH GENERAL PARMAN WHO HAD DISCUSSED PLANS WITH HIM. [redacted] said that ALTHOUGH PLANNING WAS BEING DONE ON CONTIGENCY BASES WITH AN EYE TO POST-SUKARNO ERA STRONG SENTIMENT EXISTED AMONG IMPORTANT SEGMENT TOP MILITARY COMMAND FOR TAKEOVER PRIOR DEMISE SUKARNO. WHETHER THIS HAPPENED WOULD DEPEND UPON EVENTS OF NEXT FEW WEEKS CONFLICTING PRESSURES WERE BUILDING UP TO SUCH A PITCH THAT IN HIS OWN OPINION ARMY MIGHT BE FORCED TO TAKE ACTION WITHIN NEXT 30 TO 60 DAYS TO OFFSET PKI MOVES. COMMUNISTS WERE BUILDING UP PARAMILITARY FORCES AND BEGINNING TO ARM THESE FORCES, HE SAID. ARMY INTELLIGENCE WAS AWARE OF THESE LOCATIONS, HOWEVER, AND PLANS CONTEMPLATED IMMEDIATE ISOLATION OF THESE CENTERS WHEN MOMENT FOR ACTION ARRIVED.

THERE WAS NO REPEAT NO SENTIMENT AMONG ANY OF MILITARY LEADERSHIP TO MOVE AGAINST SUKARNO, HOWEVER [redacted] emphasized [redacted] IF MILITARY WERE FORCED TO MOVE IN NEAR FUTURE, WHILE THEY MIGHT PRESENT SUKARNO WITH FAIT ACCOMPLI, COUP WOULD BE HANDLED IN SUCH A WAY AS TO PRESERVE SUKARNO'S LEADERSHIP INTACT EVEN THOSE WHO WERE CRITICIZING SUKARNO'S LEADERSHIP, SAID, WERE CONVINCED THAT THERE WAS NO POSSIBILITY OF ANY COUP SUCCEEDING AGAINST SUKARNO. HE WAS STILL BELOVED OF THE MASSES.

REPRODUCTION FROM THIS COPY IS PROHIBITED UNLESS "UNCLASSIFIED"

Copy

INCOMING TELEGRAM Department of State

DOCUMENT 2
Lyndon B. Johnson Library. National Security File, In donesia Count file, file, vol.3, box 246

Control: 16687
Recd: JAN 21, 1965, 9:48 PM

FROM: DJAKARTA
ACTION: SECSTATE 1435 PRIORITY

INFO: D.CD UNNUMBERED

CINPAC 342

DATE: JAN 22, 8 AM.

---------- TOLD ME TODAY IN STRICT CONFIDENCE ARMY IS DEVELOPING SPECIFIC PLANS FOR TAKEOVER OF GOVERNEMENT MOMENT SUKARNO STEPS OFF STAGE. --- had just COME FROM MEETING WITH GENERAL PARMAN WHO HAD DISCUSSED PLANS WITH HIM.---------- said that ALTHOUGH PLANNING WAS BEING DONE ON CONTIGENCY BASES WITH AN EYE TO POST-SUKARNO ERA STRONG SENTIMENT EXISTED AMONG IMPORTANT SEGMENT TOP MILITARY COMMAND FOR TAKEOVER PRIOR DEMISE SUKARNO. WHETHER THIS HAPPENED WOULD DEPEND UPON EVENTS OF NEXT FEW WEEKS CONFLICTING PRESSURES WERE BUILDING UP TO SUCH A PITCH THAT IN HIS OWN OPINION ARMY MIGHT BE FORCED TO TAKE ACTION WITHIN NEXT 30 TO 60 DAYS TO OFFSET PKI MOVES. COMMUNISTS WERE BUILDING UP PARAMILITARY FORCES AND BEGINNING TO ARM THESE FORCES, HE SAID. ARMY INTELLIGENCE WAS AWARE OF THESE LOCATIONS, HOWEVER, AND PLANS CONTEMPLATED IMMEDIATE ISOLATION OF THESE CENTERS WHEN MOMENT FOR ACTION ARRIVED.

THERE WAS NO REPEAT NO SENTIMENT AMONG ANY OF MILITARY LEADERSHIP TO MOVE AGAINST SUKARNO, HOWEVER ---------- emphasized ---------- IF MILITARY WERE FORCED TO MOVE IN NEAR FUTURE, WHILE THEY MIGHT PRESENT SUKARNO WITH FAIT ACCOMPLI, COUP WOULD BE HANDLED IN SUCH A WAY AS TO PRESERVE SUKARNO'S LEADERSHIP INTACT EVEN THOSE WHO WERE CRITICIZING SUKARNO'S LEADERSHIP, SAID, WERE CONVINCED THAT THERE WAS NO POSSIBILITY OF ANY COUP SUCCEEDING AGAINST SUKARNO. HE WAS STILL BELOVED OF THE MASSES.

REPRODUCTION FROM THIS COPY IS
PROHIBITED UNLESS 'UNCLASSIFIED'

Copy

DOCUMENT 3
DDRS 1981:274C

CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY

26 January 1965

SUBJECT: Principal problems and Prospects in Indonesia

SUMMARY

We are now faced not only with known and growing danger from Sukarno, but with the uncertainties of possible Indonesia without Sukarno. If this ailing dictator abould indeed die in the near future, his bequart to Indonesia would be international outlawry, economic near-chaos, and to Communist domination. 'Yet if Sukarno lives on for acces time to the chance of the Communist Party (PKI) to assume power will probably continue to improve. We do not believe that a Communist Indonesia is imminent, or that Sukarno will initiate war. In our view however, there is sufficient chaos of such developments over the next year or two warrant especial [redacted] intelligence and planning attention.

The beginnings of a scramble for succession to Sukarno are already evident. Should Sukarno leave the [redacted] in the near future, we believe that the initial struggle to replace him would be won by Army and non-Communist. [redacted] ; though Communists would continue to play an important

role. Such a governement would probably continue to be anti-US [redacted] , and a threat to peace. Furthermore, unless the non-Communist leaders displayed more back[redacted], effectiveness, and [redacted] than they

have to date the charces of eventual PKI [redacted] of Indonesia would quickly mount.

Copy
Lyndon B. Johnson Library

DOCUMENT 3
DDRS 1981:274C

Central intelligence agency

26 January 1965

SUBJECT: Principal problems and Prospects in Indonesia

Summary

We are now faced not only with known and growing danger from Sukarno, but with the uncertainties of possible Indonesia without Sukarno. If this ailing dictator abould indeed die in the near future, his bequart to Indonesia would be international outlawry, economic near-chaos, and to Communist domination. 'Yet if Sukarno lives on for acces time to the chance of the Communist Party (PKI) to assume power will probably continue to improve. We do not believe that a Communist Indonesia is imminent, or that Sukarno will initiate war. In our view however, there is sufficient chaos of such

developments over the next year or two warrant especial --- intelligence and planning attention.

The beginnings of a scramble for succession to Sukarno are already evident. Should Sukarno leave the ---------- in the near future, we believe that the initial struggle to replace him would be won by Army and non-Communist. ----------; though Communists would continue to play an important

role. Such a governement would probably continue to be anti-US, ---------- and a threat to peace. Furthermore, unless the non-Communist leaders displayed more back----------, effectiveness, and ---------- than they

have to date the charces of eventual PKI ---------- of Indonesia would quickly mount.

Copy

Lyndon B. Johnson Library

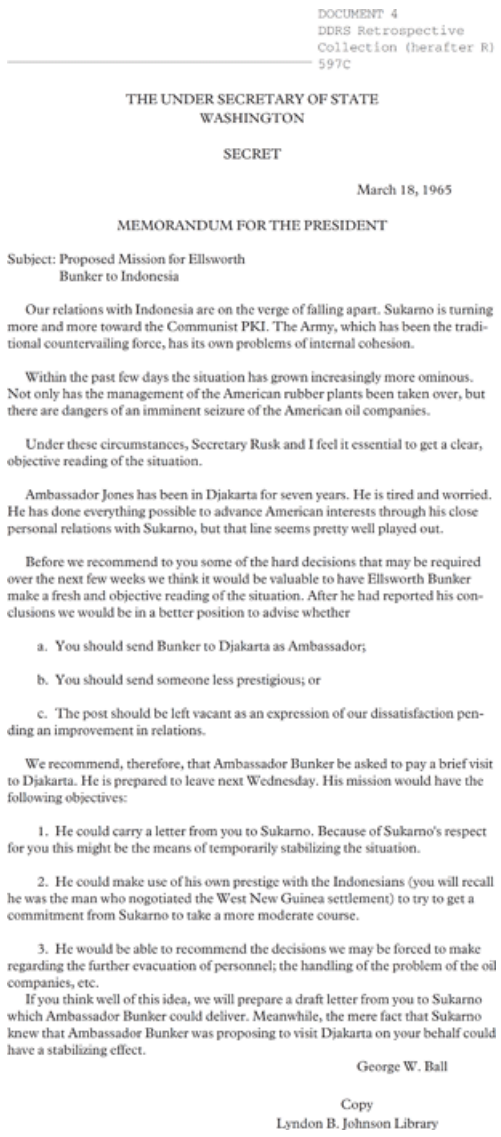

DOCUMENT 4
DDRS Retrospective
Collection (herafter R)
597C

THE UNDER SECRETARY OF STATE
WASHINGTON

SECRET

March 18, 1965

MEMORANDUM FOR THE PRESIDENT

Subject: Proposed Mission for Ellsworth
Bunker to Indonesia

Our relations with Indonesia are on the verge of falling apart. Sukarno is turning more and more toward the Communist PKI. The Army, which has been the traditional countervailing force, has its own problems of internal cohesion.

Within the past few days the situation has grown increasingly more ominous. Not only has the management of the American rubber plants been taken over, but there are dangers of an imminent seizure of the American oil companies.

Under these circumstances, Secretary Rusk and I feel it essential to get a clear, objective reading of the situation.

Ambassador Jones has been in Djakarta for seven years. He is tired and worried. He has done everything possible to advance American interests through his close personal relations with Sukarno, but that line seems pretty well played out.

Before we recommend to you some of the hard decisions that may be required over the next few weeks we think it would be valuable to have Ellsworth Bunker make a fresh and objective reading of the situation. After he had reported his conclusions we would be in a better position to advise whether

a. You should send Bunker to Djakarta as Ambassador;

b. You should send someone less prestigious; or

c. The post should be left vacant as an expression of our dissatisfaction pending an improvement in relations.

We recommend, therefore, that Ambassador Bunker be asked to pay a brief visit to Djakarta. He is prepared to leave next Wednesday. His mission would have the following objectives:

1. He could carry a letter from you to Sukarno. Because of Sukarno's respect for you this might be the means of temporarily stabilizing the situation.

2. He could make use of his own prestige with the Indonesians (you will recall he was the man who nogotiated the West New Guinea settlement) to try to get a commitment from Sukarno to take a more moderate course.

3. He would be able to recommend the decisions we may be forced to make regarding the further evacuation of personnel; the handling of the problem of the oil companies, etc.

If you think well of this idea, we will prepare a draft letter from you to Sukarno which Ambassador Bunker could deliver. Meanwhile, the mere fact that Sukarno knew that Ambassador Bunker was proposing to visit Djakarta on your behalf could have a stabilizing effect.

George W. Ball

Copy
Lyndon B. Johnson Library

DOCUMENT 4
DDRS Retrospective
Collection (herafter R)
597C

The under secretary of state Washington

SECRET

March 18, 1965

Memorandum for the president

Subject: Proposed Mission for Ellsworth Bunker to Indonesia

Our relations with Indonesia are on the verge of falling apart. Sukarno is turning more and more toward the Communist PKI. The Army, which has been the traditional countervailing force, has its own problems of internal cohesion.

Within the past few days the situation has grown increasingly more ominous. Not only has the management of the American rubber plants been taken over, but there are dangers of an imminent seizure of the American oil companies.

Under these circumstances, Secretary Rusk and I feel it essential to get a clear, objective reading of the situation.

Ambassador Jones has been in Djakarta for seven years. He is tired and worried. He has done everything possible to advance American interests through his close personal relations with Sukarno, but that line seems pretty well played out.

Before we recommend to you some of the hard decisions that may be required over the next few weeks we think it would be valuable to have Ellsworth Bunker make a fresh and objective reading of the situation. After he had reported his conclusions we would be in a better position to advise whether

a. You should send Bunker to Djakarta as Ambassador;
b. You should send someone less prestigious; or
c. The post should be left vacant as an expression of our dissatisfaction pending an improvement in relations.

We recommend, therefore, that Ambassador Bunker be asked to pay a brief visit to Djakarta. He is prepared to leave next Wednesday. His mission would have the following objectives:

1. He could carry a letter from you to Sukarno. Because of Sukarno's respect for you this might be the means of temporarily stabilizing the situation.
2. He could make use of his own prestige with the Indonesians (you will recall he was the man who nogotiated the West New Guinea settlement) to try to get a commitment from Sukarno to take a more moderate course.
3. He would be able to recommend the decisions we may be forced to make regarding the further evacuation of personnel; the handling of the problem of the oil companies, etc.

If you think well of this idea, we will prepare a draft letter from you to Sukarno which Ambassador Bunker could deliver. Meanwhile, the mere fact that Sukarno knew that Ambassador Bunker was proposing to visit Djakarta on your behalf could have a stabilizing effect.

George W. Ball

Copy

Lyndon B. Johnson Library

DOCUMENT 5
DDRS R: 26 F

CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY
Intelligence Information Cable

COUNTRY INDONESIA
DATE OF 14 MAY 1965

SUBJECT
BELIEF OF SENIOR INDONESIAN DIPOMAT THAT INDONESIA WILL SEVER DIPLOMATIC RELATIONS WITH UNITED STATES BY AUGUST 1965

1. THE INDONESIAN GOVERNMENT WILL PROBABLY SEVER DIPLOMATIC RELATIONS WITH THE UNITED STATES WITHIN THREE MONTHS, DESPITE THE [redacted] ALLEVIATION OF STRAIN BETWEEN THE TWO COUNTRIES RESULTING FROM THE MISSION OF AMBASSADOR ELLSWORTH BUNKER. THE RUPTURE WILL BE PRECEDED BY FURTHER DETERIORATION IN OVERALL RELATIONS. THE INDONESIAN COMMUNIST PARTY, WHICH IS RAPIDLY INCREASING IN STRENGTH, WILL BRING CONTINUAL PRESSURE TO BEAR ON INDONESIAN PRESIDENT SUKARNO TO BREAK RELATIONS, AND IN THE ABSENCE OF US SUPPORT FOR HIS MALAYSIAN POLICY SUKARNO WILL PROBABLY YIELD TO THIS PRESSURE.

DOCUMENT 5
DDRS R: 26 F

Central intelligence agency
Intelligence Information Cable

COUNTRY INDONESIA
DATE OF 14 MAY 1965

SUBJECT
BELIEF OF SENIOR INDONESIAN DIPOMAT THAT INDONESIA WILL SEVER DIPLOMATIC RELATIONS WITH UNITED STATES BY AUGUST 1965

1. THE INDONESIAN GOVERNMENT WILL PROBABLY SEVER DIPLOMATIC RELATIONS WITH THE UNITED STATES WITHIN THREE MONTHS, DESPITE THE ---------- ALLEVIATION OF STRAIN BETWEEN THE TWO COUNTRIES RESULTING FROM THE MISSION OF AMBASSADOR ELLSWORTH BUNKER. THE RUPTURE WILL BE PRECEDED BY FURTHER DETERIORATION IN OVERALL RELATIONS. THE INDONESIAN COMMUNIST PARTY, WHICH IS RAPIDLY INCREASING IN STRENGTH, WILL BRING CONTINUAL PRESSURE TO BEAR ON INDONESIAN PRESIDENT SUKARNO TO BREAK RELATIONS, AND IN THE ABSENCE OF US SUPPORT FOR HIS MALAYSIAN POLICY SUKARNO WILL PROBABLY YIELD TO THIS PRESSURE.

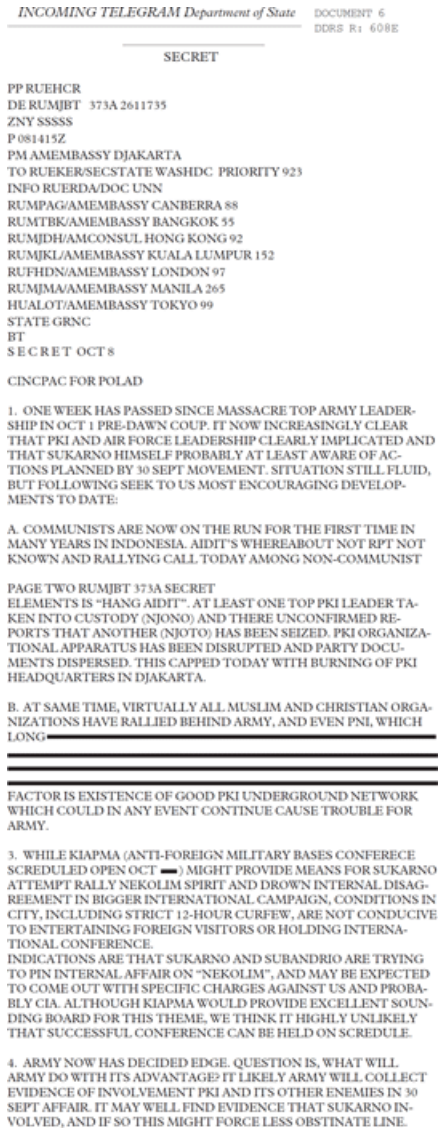

INCOMING TELEGRAM Department of State DOCUMENT 6
DDRS R: 608E

SECRET

PP RUEHCR
DE RUMJBT 373A 2611735
ZNY SSSSS
P 081415Z
PM AMEMBASSY DJAKARTA
TO RUEKER/SECSTATE WASHDC PRIORITY 923
INFO RUERDA/DOC UNN
RUMPAG/AMEMBASSY CANBERRA 88
RUMTBK/AMEMBASSY BANGKOK 55
RUMJDH/AMCONSUL HONG KONG 92
RUMJKL/AMEMBASSY KUALA LUMPUR 152
RUFHDN/AMEMBASSY LONDON 97
RUMJMA/AMEMBASSY MANILA 265
HUALOT/AMEMBASSY TOKYO 99
STATE GRNC
BT
S E C R E T OCT 8

CINCPAC FOR POLAD

1. ONE WEEK HAS PASSED SINCE MASSACRE TOP ARMY LEADERSHIP IN OCT 1 PRE-DAWN COUP. IT NOW INCREASINGLY CLEAR THAT PKI AND AIR FORCE LEADERSHIP CLEARLY IMPLICATED AND THAT SUKARNO HIMSELF PROBABLY AT LEAST AWARE OF ACTIONS PLANNED BY 30 SEPT MOVEMENT. SITUATION STILL FLUID, BUT FOLLOWING SEEK TO US MOST ENCOURAGING DEVELOPMENTS TO DATE:

A. COMMUNISTS ARE NOW ON THE RUN FOR THE FIRST TIME IN MANY YEARS IN INDONESIA. AIDIT'S WHEREABOUT NOT RPT NOT KNOWN AND RALLYING CALL TODAY AMONG NON-COMMUNIST

PAGE TWO RUMJBT 373A SECRET
ELEMENTS IS "HANG AIDIT". AT LEAST ONE TOP PKI LEADER TAKEN INTO CUSTODY (NJONO) AND THERE UNCONFIRMED REPORTS THAT ANOTHER (NJOTO) HAS BEEN SEIZED. PKI ORGANIZATIONAL APPARATUS HAS BEEN DISRUPTED AND PARTY DOCUMENTS DISPERSED. THIS CAPPED TODAY WITH BURNING OF PKI HEADQUARTERS IN DJAKARTA.

B. AT SAME TIME, VIRTUALLY ALL MUSLIM AND CHRISTIAN ORGANIZATIONS HAVE RALLIED BEHIND ARMY, AND EVEN PNI, WHICH LONG

FACTOR IS EXISTENCE OF GOOD PKI UNDERGROUND NETWORK WHICH COULD IN ANY EVENT CONTINUE CAUSE TROUBLE FOR ARMY.

3. WHILE KIAPMA (ANTI-FOREIGN MILITARY BASES CONFERECE SCREDULED OPEN OCT) MIGHT PROVIDE MEANS FOR SUKARNO ATTEMPT RALLY NEKOLIM SPIRIT AND DROWN INTERNAL DISAGREEMENT IN BIGGER INTERNATIONAL CAMPAIGN, CONDITIONS IN CITY, INCLUDING STRICT 12-HOUR CURFEW, ARE NOT CONDUCIVE TO ENTERTAINING FOREIGN VISITORS OR HOLDING INTERNATIONAL CONFERENCE.
INDICATIONS ARE THAT SUKARNO AND SUBANDRIO ARE TRYING TO PIN INTERNAL AFFAIR ON "NEKOLIM", AND MAY BE EXPECTED TO COME OUT WITH SPECIFIC CHARGES AGAINST US AND PROBABLY CIA. ALTHOUGH KIAPMA WOULD PROVIDE EXCELLENT SOUNDING BOARD FOR THIS THEME, WE THINK IT HIGHLY UNLIKELY THAT SUCCESSFUL CONFERENCE CAN BE HELD ON SCREDULE.

4. ARMY NOW HAS DECIDED EDGE. QUESTION IS, WHAT WILL ARMY DO WITH ITS ADVANTAGE? IT LIKELY ARMY WILL COLLECT EVIDENCE OF INVOLVEMENT PKI AND ITS OTHER ENEMIES IN 30 SEPT AFFAIR. IT MAY WELL FIND EVIDENCE THAT SUKARNO INVOLVED, AND IF SO THIS MIGHT FORCE LESS OBSTINATE LINE.

INCOMING TELEGRAM Department of State DOCUMENT 6

DDRS R: 608E

SECRET

PP RUEHCR
DE RUMJBT 373A 2611735
ZNY SSSSS
P 081415Z
PM AMEMBASSY DJAKARTA
TO RUEKER/SECSTATE WASHDC PRIORITY 923
INFO RUERDA/DOC UNN
RUMPAG/AMEMBASSY CANBERRA 88
RUMTBK/AMEMBASSY BANGKOK 55
RUMJDH/AMCONSUL HONG KONG 92

RUMJKL/AMEMBASSY KUALA LUMPUR 152
RUFHDN/AMEMBASSY LONDON 97
RUMJMA/AMEMBASSY MANILA 265
HUALOT/AMEMBASSY TOKYO 99
STATE GRNC
BT
S E C R E T OCT 8

CINCPAC FOR POLAD

1. ONE WEEK HAS PASSED SINCE MASSACRE TOP ARMY LEADERSHIP IN OCT 1 PRE-DAWN COUP. IT NOW INCREASINGLY CLEAR THAT PKI AND AIR FORCE LEADERSHIP CLEARLY IMPLICATED AND THAT SUKARNO HIMSELF PROBABLY AT LEAST AWARE OF ACTIONS PLANNED BY 30 SEPT MOVEMENT. SITUATION STILL FLUID, BUT FOLLOWING SEEK TO US MOST ENCOURAGING DEVELOPMENTS TO DATE:

A. COMMUNISTS ARE NOW ON THE RUN FOR THE FIRST TIME IN MANY YEARS IN INDONESIA. AIDIT'S WHEREABOUT NOT RPT NOT KNOWN AND RALLYING CALL TODAY AMONG NON-COMMUNIST
PAGE TWO RUMJBT 373A SECRET
ELEMENTS IS ‘HANG AIDIT’. AT LEAST ONE TOP PKI LEADER TAKEN INTO CUSTODY (NJONO) AND THERE UNCONFIRMED REPORTS THAT ANOTHER (NJOTO) HAS BEEN SEIZED. PKI ORGANIZATIONAL APPARATUS HAS BEEN DISRUPTED AND PARTY DOCUMENTS DISPERSED. THIS CAPPED TODAY WITH BURNING OF PKI HEADQUARTERS IN DJAKARTA.

B. AT SAME TIME, VIRTUALLY ALL MUSLIM AND CHRISTIAN ORGANIZATIONS HAVE RALLIED BEHIND ARMY, AND EVEN PNI, WHICH LONG ---------- ---------- ---------- ---------- FACTOR IS EXISTENCE OF GOOD PKI UNDERGROUND NETWORK WHICH COULD IN ANY EVENT CONTINUE CAUSE TROUBLE FOR ARMY.

3. WHILE KIAPMA (ANTI-FOREIGN MILITARY BASES CONFERECE SCREDULED OPEN OCT ---) MIGHT PROVIDE MEANS FOR SUKARNO ATTEMPT RALLY NEKOLIM SPIRIT AND DROWN INTERNAL DISAGREEMENT IN BIGGER INTERNATIONAL CAMPAIGN, CONDITIONS IN CITY, INCLUDING STRICT 12-HOUR CURFEW, ARE NOT CONDUCIVE TO ENTERTAINING FOREIGN VISITORS OR HOLDING INTERNATIONAL CONFERENCE.
INDICATIONS ARE THAT SUKARNO AND SUBANDRIO ARE TRYING TO PIN INTERNAL AFFAIR ON ‘NEKOLIM’, AND MAY BE EXPECTED TO COME OUT WITH SPECIFIC CHARGES AGAINST US AND PROBABLY CIA. ALTHOUGH KIAPMA WOULD PROVIDE EXCELLENT SOUNDING BOARD FOR THIS THEME, WE THINK IT HIGHLY UNLIKELY THAT SUCCESSFUL CONFERENCE CAN BE HELD ON SCREDULE.

4. ARMY NOW HAS DECIDED EDGE. QUESTION IS, WHAT WILL ARMY DO WITH ITS ADVANTAGE? IT LIKELY ARMY WILL COLLECT EVIDENCE OF INVOLVEMENT PKI AND ITS OTHER ENEMIES IN 30 SEPT AFFAIR. IT MAY WELL FIND EVIDENCE THAT SUKARNO INVOLVED, AND IF SO THIS MIGHT FORCE LESS OBSTINATE LINE.

PAGE FIVE RUMJBT 373A S E C R E T
FROM PRESIDENT. IF ARMY LEADERS REALIZE THAT THIS IS MO-
MENT OF TRUTH AND HAVE DETERMINATION TO STAND UP TO
SUKARNO THEY CAN WIN. ARMY NOW SHOWS NO INTENTION OF
OPENLY DITCHING SUKARNO AND WILL PROBABLY FEEL NEED TO
USE HIS NAME FOR SOME TIME. IF ARMY CAMPAIGN LOSES MO-
MENTUM AND POWER IS ALLOWED TO SLIP BACK TO SUKARNO,
LATTER LIKELY EVENTUALLY TO RETALIATE BY RESORTING TO
EVEN MORE VIOLENT TACTICS AGAINST INTERNAL OPPOSITION.
HOWEVER, EVEN IF THIS HAPPENS, SUKARNO CAN NEVER AGAIN
RULE AS HE ONCE DID. THE IMAGE OF THE "GREAT LEADER" IS
TARNISHED ALTHOUGH IN THE SHORT RUN HE CAN CERTAINLY
CAUSE THIS COUNTRY'S NON-COMMUNIST ELEMENTS, AND THE
UNITED STATES, A GREAT DEAL OF DIFFICULTY.
GP-3. GREEN
BT

Note: Advance Copy to S/S-O at 1:20 a.m., October 9
Passed NSA, USIA, USUN at 1:30 a.m., October 9

copy
Lyndon B. Johnson Library

PAGE FIVE RUMJBT 373A SECRET
FROM PRESIDENT. IF ARMY LEADERS REALIZE THAT THIS IS MOMENT OF TRUTH AND HAVE DETERMINATION TO STAND UP TO SUKARNO THEY CAN WIN. ARMY NOW SHOWS NO INTENTION OF OPENLY DITCHING SUKARNO AND WILL PROBABLY FEEL NEED TO USE HIS NAME FOR SOME TIME. IF ARMY CAMPAIGN LOSES MOMENTUM AND POWER IS ALLOWED TO SLIP BACK TO SUKARNO, LATTER LIKELY EVENTUALLY TO RETALIATE BY RESORTING TO EVEN MORE VIOLENT TACTICS AGAINST INTERNAL OPPOSITION. HOWEVER, EVEN IF THIS HAPPENS, SUKARNO CAN NEVER AGAIN RULE AS HE ONCE DID. THE IMAGE OF THE 'GREAT LEADER' IS TARNISHED ALTHOUGH IN THE SHORT RUN HE CAN CERTAINLY CAUSE THIS COUNTRY'S NON-COMMUNIST ELEMENTS, AND THE UNITED STATES, A GREAT DEAL OF DIFFICULTY.
GP-3. GREEN
BT

Note: Advance Copy to S/S-O at 1:20 a.m., October 9
Passed NSA, USIA, USUN at 1:30 a.m., October 9

copy
Lyndon B. Johnson Library